

บทที่ 2

แนวความคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาเรื่อง "การเปิดรับข่าวสาร การจดจำสาร และการเลียนแบบพฤติกรรม ต่อต้านยาเสพติดของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นในโครงการป้องกันยาเสพติดจังหวัดชัยภูมิ" ผู้วิจัยได้ทำการศึกษานวความคิด และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับตัวแปรต่างๆ ดังนี้

1. แนวคิดเรื่องยาเสพติดกับวัยรุ่น
2. แนวคิดการสื่อสารเพื่อป้องกันยาเสพติด
  - 2.1. แนวคิดด้านการเปิดรับข่าวสาร
  - 2.2. แนวคิดด้านการสื่อสารและทฤษฎีการเรียนรู้
3. แนวคิดเกี่ยวกับการเลียนแบบข้อมูลข่าวสารจากสื่อ
4. แนวคิดเกี่ยวกับการจดจำข้อมูลข่าวสารจากสื่อ

แนวความคิดเรื่องยาเสพติดกับวัยรุ่น

เอกสารการดำเนินงานและแก้ไขปัญหายาเสพติดในสถานศึกษา (2540;27) กล่าวว่า สถานการณ์ระบาดของยาเสพติดในสถานศึกษา มีรายละเอียดคือ

1. เฮโรอีน สถานการณ์ระบาดของเฮโรอีนในกลุ่มนักเรียนมีน้อยมากเมื่อเปรียบเทียบกับยาเสพติดชนิดอื่น เท่าที่สำรวจ พบในสถานศึกษาในเขตภาคใต้บางจังหวัด กรุงเทพมหานคร ซึ่งนักเรียนที่ติดเฮโรอีนนั้น ส่วนใหญ่จะอาศัยอยู่ในแหล่งที่มีการซื้อขายเฮโรอีนกันมาก และมีการพัฒนาวิธีเสพเฮโรอีน โดยผสมกับน้ำใสในหลอดฉีดยาแล้วฉีดเข้าที่หัวเล็บ ซึ่งจะมองไม่เห็นรอยฉีด

2. กัญชา สถานการณ์ระบาดของกัญชาในสถานศึกษา มีการระบาดกระจายตัวอยู่เกือบทุกเขตการศึกษา แต่มีปริมาณนักเรียนที่เสติดกัญชาไม่มากนัก นักเรียนที่เสติดโดยส่วนใหญ่จะเสทในลักษณะเหมือนกับบุหรื(ยัดใส่ในบุหรื) และในลักษณะการเสทกัญชา ร่วมกับยาเสพติดชนิดอื่น

3. ยาม้าที่แพร่ระบาดในกลุ่มนักเรียน จะมีการจำหน่ายและเสทกันในพื้นที่ที่มีการผลิตยาม้า กระบวนการจำหน่าย ยาม้าจะมีการจำหน่ายที่สถานที่ที่เป็นแหล่งเริงรมย์ แล้วกระจายไปสู่ผู้เสทที่เป็นนักเรียน โดยเพื่อนที่เป็นนักเรียนด้วยกัน การเสทยาม้าของนักเรียน

ในปัจจุบันมุ่งแสวงหาเพื่อความบันเทิงมากกว่าการแสวงหาเพื่อการศึกษา การระบาดในกลุ่มนักเรียนเป็นไปอย่างรวดเร็วและมีจำนวนผู้เสพติดยาม้าเพิ่มสูงขึ้นมาก

4. สารระเหย สํารวจพบว่ามีการระบาดมากในพื้นที่เขตการศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และกรุงเทพมหานคร เนื่องจากสารระเหยมีราคาถูก หาซื้อง่าย พกพาได้สะดวก ทำให้การแพร่ระบาดของสารระเหยยังคงมีอยู่อย่างต่อเนื่องต่อไป เนื่องจากยังไม่มีกฎหมายที่ควบคุมการผลิตการซื้อขายสารระเหย

5. ยาเสพติดอื่นๆ

- บุหรี่และสุรา มีการระบาดในกลุ่มนักเรียนมากกว่ายาเสพติดชนิดอื่นๆ ทั้งนี้เพราะหาซื้อได้ง่าย ฤทธิ์รุนแรงน้อยกว่ายาเสพติดชนิดอื่นๆ สังคมโดยส่วนใหญ่ยอมรับได้ พบว่านักเรียนที่ติดบุหรี่มีโอกาสที่จะไปเสพติดยาเสพติดชนิดอื่นๆ ได้ง่าย

- โคเคนและยาอี มีการระบาดในกลุ่มนักเรียนทั่วไปน้อยมาก มักพบในกลุ่มนักเรียนที่มีฐานะการเงินดีมาก หรือกลุ่มนักเรียนที่หารายได้อยู่ในวงการบิน

- แอลกอฮอล์และยาเสพติดประสาท มีการระบาดในกลุ่มนักเรียนที่อาศัยอยู่ในเขตเมือง โดยเฉพาะกรุงเทพมหานคร ขาชนิดนี้มีลักษณะเป็นเม็ดสีฟ้า สีเหลือง ฯลฯ มีการจำหน่ายตามร้านขายยาทั่วไป ราคาถูก พบว่ากลุ่มนักเรียนหญิงจะมีการใช้ยาดังกล่าวกันมาก

แนวคิดเกี่ยวกับวัยรุ่น

วัยรุ่นมีขั้นตอนแห่งพัฒนาการของมนุษย์ (Stages of Human Development) ตามหลักทางจิตวิทยาแล้ว จะเห็นว่า เป็นวัยย่างเข้าสู่วัยรุ่น(Puberty) ซึ่งเด็กหญิงจะมีอายุเฉลี่ย 12 ปี และเด็กชาย 14 ปี และกำลังย่างเข้าสู่ช่วงวัยรุ่นตอนต้น (Early Adolescence) ซึ่งมีอายุระหว่าง 13-15 ปี (สุชา จันทรโณม, 2531)

สำหรับช่วงวัยรุ่นตอนต้นนั้น เป็นการเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญที่สุดระยะหนึ่งของชีวิต เป็นระยะที่เด็กมีปัญหาและต้องปรับตัวให้เข้ากับสิ่งใหม่ๆ ที่เกิดขึ้น ทั้งทางร่างกาย จิตใจ และสังคม วัยรุ่นส่วนมากมีอายุประมาณตั้งแต่ 12-21 ปี เด็กบางคนอาจเริ่มวัยรุ่นก่อนอายุที่กำหนด บางคนอาจถึงวัยรุ่นหลังอายุที่กำหนด นอกจากนี้ในแต่ละสังคมยังกำหนดช่วงอายุของวัยรุ่นไม่แตกต่างกัน บางสังคม วัยรุ่นมีช่วงเวลาสั้นมาก จะเห็นว่าเด็กหญิงและเด็กชายจะแต่งงานเมื่ออายุยังน้อย และเริ่มรับผิดชอบหน้าที่เป็นผู้ใหญ่เมื่ออายุ 14-15 ปี เป็นต้น

เอลิซาเบท บี เฮอรัลด์ (Elizabeth B. Hurlock, 1949-1963) กล่าวว่า วัยรุ่นเป็นช่วงหัวเลี้ยวหัวต่อ เป็นวัยแห่งการปรับตัว เป็นวัยแห่งปัญหาและเป็นวัยที่มีความเคร่งเครียด

ทางอารมณ์ เป็นวัยที่มีพัฒนาการด้านวิถีการดำเนินชีวิตทั้งด้านร่างกายและจิตใจ เป็นช่วงเวลาของการเจริญงอกงาม การเปลี่ยนแปลงในแทบทุกด้าน คือ ด้านร่างกาย สติปัญญา สังคม และอารมณ์ เป็นช่วงเวลาที่รับสิ่งใหม่ๆ ทั้งด้านประสบการณ์ ความรับผิดชอบ ความสัมพันธ์กับเพื่อนและความสัมพันธ์กับผู้ใหญ่ สิ่งที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วมักเป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดปัญหาเกี่ยวกับการปรับตัว การเปลี่ยนแปลงจากวัยรุ่นไปสู่วัยผู้ใหญ่ในระยะแรกจึงดูเหมือนว่าปัญหาต่างๆนั้น สามารถจำแนกได้เป็น 2 ประเภท คือปัญหาที่ตัวเด็กเองและปัญหาที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์ทางสังคมได้แก่ ปัญหาเกี่ยวกับ บิดามารดา ครูอาจารย์ เพื่อน และบุคคลภายนอก ปัญหาเหล่านี้เกิดขึ้นในสภาพและเวลาใดก็ได้ ที่เด็กเกิดความรู้สึกว่า ไม่สามารถ จะหาวิธีการเพื่อสนองความต้องการที่พึงพอใจได้

ซึ่งตรงกับแนวคิดของกรอนลันด์(Gronlund,1959:232) ที่กล่าวว่า เมื่อเด็กเข้าโรงเรียนจนสู่วัยผู้ใหญ่ ประสบการณ์ทางสังคมย่อมกว้างขวางออกไปตามลำดับ หากทุกสิ่งทุกอย่างได้พัฒนาไปตามปกติ กล่าวคือ เมื่อถึงวัยเข้าโรงเรียน เด็กได้มีโอกาสมีความสัมพันธ์กับเพื่อนในวัยเดียวกัน ได้รับการยอมรับนับถือจากเพื่อน เด็กก็จะได้รับรู้บทบาทว่าตนควรปฏิบัติตนอย่างไร เมื่ออยู่ร่วมกับกลุ่มเพื่อน การที่เด็กเข้ากับเพื่อนได้ดีจะทำให้เด็กรู้สึกอบอุ่นใจ มีความมั่นใจ เกิดความเชื่อมั่นในตนเองและผู้อื่น เมื่อเขาสามารถอยู่ร่วมกับเพื่อนได้อย่างมีความสุข เขาก็ย่อมปรารถนาที่จะมีความสัมพันธ์กับคนอื่นเพิ่มขึ้น มีทัศนคติที่ดีต่อคนทั่วไป และอยู่ร่วมกับคนอื่นได้ดีในสังคม

สรุปได้ว่า ลักษณะการเปลี่ยนแปลงทางจิตใจของวัยรุ่นที่สำคัญมีดังนี้

- 1.มีความต้องการและความปรารถนาใหม่ๆ เกิดขึ้น และเป็นไปอย่างรุนแรง
- 2.มีความรู้สึกทางเพศเกิดขึ้น
- 3.เกิดความกระวนกระวายในในเรื่องการเจริญเติบโต
- 4.สติปัญญาและความคิดเจริญก้าวหน้ากว้างขวางออกไป
- 5.เริ่มรู้จักรับผิดชอบ และความต้องการเป็นอิสระ
- 6.อารมณ์เปลี่ยนแปลงได้ง่ายและรุนแรง
- 7.จินตนาการมีมากขึ้น
- 8.ความเชื่อมั่นต่างๆ เป็นไปอย่างรุนแรง
- 9.ความสนใจในการสมาคมมีมากขึ้น
- 10.ประสาทส่วนต่างๆ และความรู้สึกด้านสัมผัสตื่นตัวขึ้นมา

ดังนั้นในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยจึงเล็งเห็นถึงความสำคัญที่จะต้องมีการศึกษา และสนใจกลุ่มวัยรุ่นเป็นกลุ่มเป้าหมายหลัก เนื่องจากเหตุผลสำคัญดังนี้

1. วัยรุ่นเป็นวัยที่เป็นหัวเลี้ยวหัวต่อจากวัยเด็กมาสู่วัยผู้ใหญ่ เด็กวัยรุ่นจึงมีความสับสนเกี่ยวกับการปฏิบัติตนให้เหมาะสมกับวัย บางครั้งเขาคิดว่าเขายังเป็นเด็ก เพราะครู ผู้ปกครอง บิดามารดา ยังคงให้ความดูแลเอาใจใส่ราวกับว่าเขาเป็นเด็ก ยังไม่ปล่อยให้เขาได้ทำอะไรอย่างอิสระเสรี และบางครั้งเขาก็คิดว่าเขาเป็นผู้ใหญ่แล้ว เขามีร่างกายเติบโตเหมือนผู้ใหญ่ทุกอย่าง และเขาได้รับการบอกเล่าให้ประพฤติอย่างผู้ใหญ่ เขาไม่สามารถที่จะทำอะไรบางอย่างที่เขาเคยทำได้เมื่อเขาเป็นเด็ก ดังนั้น วัยรุ่นจึงมักจะมีปัญหาเรื่องการปรับตัวมาก บ้างก็กลายเป็นอันธพาล เป็นโรคจิต โรคประสาท บ้างก็ฆ่าตัวตาย บ้างก็หมกมุ่นอยู่กับอบายมุขต่างๆ ใช้ยาเสพติดเป็นที่พึ่ง เป็นต้น

2. วัยรุ่นเป็นวัยที่เริ่มมีความรู้สึกทางเพศ เด็กวัยรุ่นต้องการความรู้และคำแนะนำในเรื่องการปรับตัวที่เหมาะสม

3. วัยรุ่นเป็นวัยที่เด็กต้องการเตรียมตัวสำหรับอาชีพ เขาจะต้องทำการศึกษาค้นคว้าความรู้ ความสามารถความสนใจของตนเองในการที่จะเลือกอาชีพเมื่อโตขึ้น

4. วัยรุ่นเป็นวัยที่เด็กต้องการจะยึดมั่นในอุดมการณ์ ปรัชญาชีวิตของตนเอง เด็กวัยรุ่นมีพัฒนาการทั้งทางร่างกาย จิตใจ อารมณ์และสังคมที่เป็นลักษณะเฉพาะ ไม่เหมือนกับวัยอื่นๆ ดังนั้น วัยรุ่นจึงเป็นวัยที่ผู้ปกครองและครูควรจะต้องศึกษา ทำความเข้าใจให้ถ่องแท้ เพื่อประโยชน์ในการช่วยแนะแนวทางให้เขามีการปรับตัวได้อย่างเหมาะสม เป็นประโยชน์แก่ตนเองและสังคมต่อไป

จากขั้นตอนการพัฒนาการของวัยรุ่น จะเห็นว่าวัยรุ่นเป็นระยะที่เด็กมีปัญหาและเกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งทางร่างกาย จิตใจ และสังคม เป็นอย่างมาก ทำให้เกิดสาเหตุที่ทำให้เยาวชนเกิดปัญหาสุขภาพจิตและอาจจะหันไปใช้ยาเสพติดได้แก่

1. การอบรมดูแลเลี้ยง ครอบครัวยุคใหม่เป็นสถาบันพื้นฐานในการอบรมเลี้ยงดูเด็กให้มีพัฒนาการที่เหมาะสมทั้งด้านร่างกายสติปัญญา จิตใจ อารมณ์ สังคม และบุคลิกภาพ วิธีการอบรมเลี้ยงดูเด็กขึ้นกับเจตคติหรือท่าทีของพ่อแม่ที่มีต่อลูก และความสัมพันธ์ระหว่างพ่อแม่ ความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างพ่อกับแม่ เป็นรากฐานที่ดีสำหรับลูก ทำให้เกิดความรู้สึกมั่นคงปลอดภัย พ่อแม่สามารถแสดงบทบาทความเป็นพ่อแม่ได้อย่างเต็มที่ ถ้าความสัมพันธ์ระหว่างพ่อแม่มีปัญหาต่างก็ตกอยู่ในภาวะอารมณ์ที่ไม่ปกติ ครอบครัวยุคใหม่มีความตึงเครียดหาความสุขไม่ได้ ตัวเด็กเองก็เกิดความคับข้องใจ รู้สึกหวาดหวั่นไม่สบายใจ ตัวเด็กขาดความผูกพันกับครอบครัว มีโอกาสเสี่ยงที่จะออกไปมีประสบการณ์ที่ไม่ดีนอกบ้าน

ท่าทีของพ่อแม่ในการอบรมเลี้ยงดู ควรแสดงความรักความอบอุ่น ความเอาใจใส่ มีความเข้าใจพร้อมที่จะรับฟังปัญหา จะทำให้เด็กเกิดความผูกพันที่มั่นคงรู้สึกตนเป็นที่รักและ มีคุณค่าในเด็กวัยก่อนควรได้รับการสนับสนุนให้เป็นตัวของตัวเอง ให้โอกาสเด็กได้เผชิญกับเหตุการณ์ ให้เด็กมีอิสระอย่างมีขอบเขต โดยพ่อแม่เป็นที่ปรึกษา ท่าทีของพ่อแม่ที่เข้มงวดคาดหวังให้เป็นไปตามที่พ่อแม่ต้องการ ทำให้ความรู้สึกต่อต้านของเด็กมีมาก มีปัญหาเรื่องพฤติกรรมต่อต้านได้ ในทางตรงข้ามพ่อแม่ที่ละเลยขาดความเอาใจใส่ ปล่อยให้เด็กมีอิสระ จนเด็กขาดการฝึกฝนเรื่องระเบียบวินัย มีผลต่อการพัฒนาทางจริยธรรม หรือพ่อแม่ที่เอาใจใส่ดูแลเด็กมากเกินไป ทำให้เด็กขาดความเป็นตัวของตัวเอง มีพฤติกรรมและอารมณ์เด็กกว่าวัย ไม่สามารถควบคุมอารมณ์หรืออดทนต่อความคับข้องใจได้

2. ระบบโรงเรียนและการศึกษา เยาวชนเป็นวัยที่อยู่ในวัยเรียนและการเรียนก็เป็นงานที่เด็กควรได้รับการส่งเสริม เด็กเรียนรู้การมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่นนอกครอบครัวในโรงเรียนตัวเด็กเองมีปฏิริยาต่อครูในลักษณะที่คล้าย ๆ กับพ่อแม่ ปัญหาบางประการในโรงเรียนอาจช่วยเร่งให้เด็กหันไปหาการแก้ไขปัญหาด้วยการใช้สารเสพติด นอกจากนี้ยังพบว่า เด็กที่มีปัญหาการเรียนเป็นเด็กที่มีความเสี่ยงในการใช้ยาเสพติด อาจจะเป็นเนื่องจากเด็กมีปัญหาด้านอารมณ์อยู่แล้วที่ทำให้ความสามารถทางการเรียนไม่ดีหรือการที่เด็กเรียนไม่ดีก็เป็นความกดดันทำให้เด็กมีปัญหาทางด้านอารมณ์

3. ชุมชนและสังคม นอกจากการมียาเสพติดในชุมชนจะเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้เด็กมีความเสี่ยงในการใช้แล้ว ยังมีปัจจัยอื่นอีกหลายประการ เช่น อิทธิพลของกลุ่มเพื่อน การเปลี่ยนแปลงของสังคม ซึ่งมีผลกระทบต่อครอบครัวในการเลี้ยงดูอบรมเด็กสังคมที่แข่งขันและยึดวัตถุนิยม ทำให้พ่อแม่ลดเวลาในการดูแลเด็ก ให้ความพอใจเด็กด้านวัตถุมากกว่าด้านจิตใจและจริยธรรม รวมทั้งค่านิยมในด้านคุณธรรมที่เริ่มสูญหาย และการมีแบบอย่างทางสังคมในการแก้ปัญหาด้านอารมณ์ด้วยการใช้ยาเสพติดโดยเฉพาะในบุคคลที่เด็กวัยก่อนมีความชื่นชอบ

หรืออาจกล่าวโดยสรุปว่า สาเหตุในการใช้ยาเสพติดของเยาวชน มีความเกี่ยวเนื่องมาจากองค์ประกอบ 3 ประการ ได้แก่

1. "สิ่งแวดล้อม" เป็นระบบภาวะที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของบุคคลเป็นอย่างยิ่ง ปัจจุบันสภาพแวดล้อมที่ไม่เหมาะสม ทำให้วิถีการดำเนินชีวิตของเยาวชนต้องหันไปพึ่งพายาเพื่อแก้ปัญหา อาทิเช่น ความยากจน การอาศัยอยู่ในแหล่งเสื่อมโทรม ความสัมพันธ์ในครอบครัว ค่านิยมของสังคมที่ผิดๆ เป็นต้น

2. "คน" การที่บุคคลหันไปใช้ยาเสพติดก็เพื่อสนองความต้องการของตัวบุคคลนั้นๆ เอง ไม่ว่าจะโดยทางร่างกายหรือจิตใจ เช่น ความเจ็บป่วยทางร่างกายที่จำเป็นจะต้องใช้ยาเสพติด เพื่อบำบัดอาการนั้นอยู่เนื่อง ๆ ความอยากลอง อยากรู้ อยากเห็น ฯลฯ

3. " ยา " ยาเสพติดนั้นโดยตัวของมันเองมีฤทธิ์ที่ทำให้เกิดการเสพติดได้ง่าย ทั้งทางร่างกายและจิตใจนอกจากนี้ยาเสพติดยังมีมากมายหลายชนิด สามารถหาซื้อได้ง่าย กรรมวิธีการเสพก็ไม่ยุ่งยาก

ลักษณะของเยาวชนที่มีโอกาสติดยาเสพติดได้ง่าย มีดังนี้

- 1.เด็กที่ชอบสังคม ชอบเลียนแบบเพื่อน หรือเห็นเพื่อนเป็นเทวดา ทำอะไรต้องทำตามกัน
- 2.เด็กที่มีสภาพจิตใจผิดปกติ เติบโตมาในครอบครัวที่ขาดความรัก ความอบอุ่น เช่น พ่อแม่หย่าร้างกัน พ่อแม่ไม่เอาใจใส่ ทำให้เด็กเกิดความว่าเหว่ หวาดกลัว มีปมด้อย จึงหันไปใช้ยาเป็นเครื่องแก้ปัญหาลทางใจ
- 3.เด็กที่มีปัญญาอ่อนกว่าปกติ ทำให้เรียนหนังสือไม่ดีหรือต้องออกจากโรงเรียน และถูกนักค้ายาเสพติดใช้อุบายหลอกล่อให้ติดยา และบังคับให้ขายยาต่อไป

เป็นที่ทราบกันดีแล้วว่าเด็กและเยาวชนถือว่าเป็นอีกช่วงวัยหนึ่งที่มีการเปลี่ยนแปลงด้านร่างกาย จิตใจและสังคมเป็นอย่างมาก นอกจากปัญหาที่อาจเกิดจากการพัฒนาตามวัยแล้ว ยังต้องปรับตัวกับการเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็วของสังคมรอบตัว จึงพบได้บ่อยๆว่า เมื่อเข้าสู่วัยนี้ เด็กอาจเริ่มมีปัญหาด้านพฤติกรรมและอารมณ์ และถ้าครอบครัว โรงเรียน ชุมชน และสังคมที่แวดล้อมตัวเด็ก ไม่เชื่อให้เด็กสามารถหาทางออกที่เหมาะสมหรือในทางตรงกันข้าม อาจเป็นตัวเร่งให้เด็กเลือกใช้การแก้ปัญหาก็ก่อให้เกิดปัญหามากยิ่งขึ้น เช่น การหันไปใช้ยาเสพติด ปัญหาด้านพฤติกรรมและอารมณ์ที่พบได้บ่อยในเด็กวัยรุ่น ได้แก่

- 1.พฤติกรรมต่อต้าน ในช่วงวัยนี้มีพัฒนาการด้านจิตใจที่สำคัญสองประการคือ การพัฒนาความเป็นตัวของตัวเอง และการแสวงหาเอกลักษณ์ของตนเอง เพื่อที่จะค้นหาว่าเราอยากจะเป็นอย่างไร เราชอบ ไม่ชอบอะไร เรามีความสามารถอะไร อยากทำอะไร มีเป้าหมายในชีวิตเช่นไร บางครั้งการพยายามเป็นตัวของตัวเอง ทำให้เด็กวัยรุ่นแสดงพฤติกรรมต่อต้านผู้ใหญ่ หรือพยายามที่จะใช้อำนาจที่เหนือกว่าให้เขาทำตามความต้องการ และหลายครั้งที่พบว่าการที่เด็กต่อต้านไม่ใช่เพราะเขาไม่ต้องการทำอย่างนั้น แต่เพราะเขารู้สึกว่าเขาถูกกำหนดให้ทำมากกว่า จะเป็นสิ่งที่เขาเป็นคนตัดสินใจเลือกด้วยตัวเอง ในหลายครอบครัวเกิดจากความขัดแย้งกันระหว่างพ่อแม่กับลูกวัยรุ่น เพราะเด็กเริ่มได้เถียง เริ่มมีเหตุผลของตัวเอง ซึ่งถ้าผู้ใหญ่ไม่ได้มองที่เนื้อหาที่เด็กเริ่มเป็นตัวของตัวเอง แต่ไม่พอใจที่เด็กไม่ยอมรับมองว่าคือรับ

พยายามใช้อำนาจเข้าจัดการแก้ไขปัญหา อาจนำไปสู่พฤติกรรมต่อต้านที่รุนแรงขึ้น
2 ลักษณะ คือ

1.1 ในเด็กที่มีแนวโน้มที่จะต่อต้านมาตั้งแต่ก่อนวัยรุ่น เด็กมีพฤติกรรมแสดงออกถึงการต่อต้านมากขึ้น ไม่เชื่อฟัง ไม่นับถือ ทำให้เกิดความขัดแย้งมากยิ่งขึ้น เด็กเริ่มมองว่าตนเองเป็นเด็กไม่ดีในสายตาของผู้ใหญ่ เด็กอาจจะเริ่มหันเข้าหายาเสพติด เพื่อเป็นการท้าทายหรือมองว่าตนเองคิดหรือทำอะไรไม่เคยดีเลย การใช้ยาเสพติดหรือไม่ก็ไม่ช่วยให้ตัวเองดีขึ้น

1.2 ในเด็กที่ไม่กล้าแสดงออกไม่มีความมั่นใจในตนเอง ทำให้เด็กเกิดความขัดแย้งระหว่างการอยากเป็นตัวของตัวเอง กับการยอมรับการพึ่งพิงต่อไป เด็กอาจจำยอมทำตามที่ถูกกำหนดจนกระทั่งไม่สามารถหาเอกลักษณ์ของตนเองได้ ทำให้ไม่มีความเป็นตัวของตัวเอง ไม่สามารถคิดตัดสินใจ เฉื่อยกับปัญหาตามลำพังได้ มีแนวโน้มถูกผู้อื่นชักจูงได้ง่าย ถ้าอยู่ในสภาพแวดล้อมที่ไม่ดี อาจถูกชักจูงให้ใช้ยาเสพติดได้

2. การติดเพื่อน วัยนี้เป็นวัยที่เด็กเริ่มสนใจกิจกรรมนอกครอบครัว เริ่มเข้ากลุ่มเดียวกัน ต้องการการยอมรับจากเพื่อน เนื่องจากการที่เด็กไม่ต้องการพึ่งพิงผู้ใหญ่และกำลังค้นหาเอกลักษณ์ของตัวเอง เด็กและเพื่อนอยู่ในช่วงของพัฒนาการเช่นเดียวกัน เขาสามารถพูดคุยปรึกษาหารือ ทดสอบเอกลักษณ์ของตนกับกลุ่มเพื่อน แลกเปลี่ยนประสบการณ์กัน รู้สึกเบื่อหรือสนุกคล้ายกัน หรือสงสัยอยากรู้อยากเห็นไม่เข้าใจในบางเรื่องเหมือนกัน เด็กสามารถเรียนรู้และมีพัฒนาทางสังคมได้จากกลุ่มเพื่อน รวมทั้งเพื่อนต่างเพศที่เริ่มเข้าสู่ความสนใจตามวัย พ่อแม่ส่วนมากรู้สึกห่วงและกังวลกับการคบเพื่อน พ่อแม่อาจรู้สึกว่าสูญเสียความสำคัญที่ตนเคยมี กังวลว่าเพื่อนจะไม่ดี แต่จริง ๆ แล้วพบว่า เพื่อนมีอิทธิพลในเรื่องทั่วไป เช่น เสื้อผ้า ท่าทางดนตรี ภาษา แต่ในเรื่องของค่านิยม จริยธรรม ขึ้นกับพื้นฐานทางครอบครัว ถ้าความผูกพันในครอบครัวไม่ราบรื่น เด็กอาจจะหันไปรับเอาค่านิยมจากกลุ่มเพื่อนแทน รวมทั้งการใช้สารเสพติดด้วย

3. การอยากลอง จากการศึกษาวิจัยจำนวนมาก พบว่าสาเหตุสำคัญที่วัยรุ่นหันไปใช้ยาเสพติดเพราะอยากลอง วัยนี้มีความอยากรู้อยากเห็น ต้องการมีประสบการณ์ในเรื่องต่าง ๆ เนื่องมาจากกำลังค้นหาเอกลักษณ์ของตนเองดังกล่าว การควบคุมความต้องการของตนเองเป็นงานที่เด็กวัยรุ่นจะต้องฝึกฝนให้อยู่ในระดับที่เหมาะสมกับสถานการณ์และสภาพแวดล้อม ซึ่งจะนำไปสู่การมีความรับผิดชอบในตนเองและต่อสังคม ปัญหาที่เกิดขึ้นเนื่องจากเด็กควบคุมหรือถูกควบคุมมากเกินไป และการที่เด็กไม่สามารถควบคุมหรือถูกปล่อยให้มีอิสระจนไร้ขอบเขต เด็กที่ถูกควบคุมมากเกินไปทำให้เด็กขาดประสบการณ์ไม่เป็นตัวของตัวเอง อาจถูกหลอกลวงได้ง่าย ในทางตรงกันข้ามเด็กที่ขาดการควบคุมตนเอง จะไม่สามารถคิดพิจารณาหรือไตร่ตรองให้รอบคอบ แต่จะปล่อยตัวเองตามความต้องการ โดยไม่สามารถยังคิดถึงผลที่

ติดตามมาของการกระทำถ้าสอบถามจากวัยรุ่นจะพบว่า วัยรุ่นจำนวนมากไม่เคยคิดอยากลอง มีประสบการณ์การใช้สารเสพติด ขึ้นกับตัวเด็กที่ได้รับการฝึกเรื่องการควบคุมความต้องการของตนเอง

4. อารมณ์แปรปรวน วัยนี้มีภาวะอารมณ์ที่เปลี่ยนแปลงได้ง่าย เนื่องจากมีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นมากมาย และอิทธิพลของฮอร์โมนทำให้เกิดความตึงเครียดของอารมณ์ได้ง่าย และบางครั้งไม่สามารถควบคุมอารมณ์ได้ ถ้าเด็กมีลักษณะการพัฒนาทางอารมณ์ที่ไม่เหมาะสม เช่น ใช้อารมณ์แบบเด็ก ควบคุมอารมณ์ไม่ค่อยได้ อดทนต่อความคับข้องใจไม่ได้ ทำให้ปัญหาอารมณ์เด่นชัดมากขึ้น นำไปสู่ความขัดแย้งกับบุคคลรอบข้าง และอาจหนีไปใช้ยาเสพติดเพื่อลดความรู้สึกคับข้องใจ โดยที่เด็กไม่สามารถใช้ความอดทนในการแก้ไขปัญหาในทางที่ดีได้ คับข้องใจ รู้สึกหวาดหวั่นไม่สบายใจ ตัวเด็กขาดความผูกพันกับครอบครัว มีโอกาสเสี่ยงที่จะออกไปมีประสบการณ์ที่ไม่ดีนอกบ้าน ขาดความเป็นตัวของตัวเอง มีพฤติกรรมและอารมณ์เด็กกว่าวัยไม่สามารถควบคุมอารมณ์หรืออดทนต่อความคับข้องใจได้ ที่ทำให้ความสามารถทางการเรียนไม่ดีหรือการที่เด็กเรียนไม่ดีก็เป็นความกดดัน ทำให้เด็กมีปัญหาทางด้านอารมณ์

โทษพิษภัยอันเกิดจากการใช้ยาเสพติด นอกจากจะมีผลกระทบโดยตรง ก่อให้เกิดโทษอันตรายต่อร่างกายและจิตใจของผู้เสพเองแล้ว ยังก่อให้เกิดผลกระทบทางอ้อม ต่อระบบครอบครัวระบบสังคมและประเทศชาติดังมีรายละเอียดคือ

1. โทษพิษภัยต่อผู้เสพ

ยาเสพติด จะมีผลต่อระบบประสาทและระบบอวัยวะต่างๆของผู้เสพยาจะทรุดโทรมทั้งร่างกายและจิตใจ เช่น มีร่างกายผอม ชูบชืด ผิวคล้ำ ไม่มีแรง อ่อนเพลียง่าย สมองเสื่อม ความคิดความจำสับสน เป็นโรคติดเชื้ออื่นๆ ได้ง่าย เช่น โรคตับอักเสบ ไตอักเสบ โรคระบบทางเดินหายใจ โรคหัวใจ โรคมะเร็งปอด ภูมิคุ้มกันต้านในร่างกายจะลดลง มีสภาวะจิตใจไม่ปกติ สมรรถภาพจิตใจเสื่อมลง อารมณ์แปรปรวนง่าย ซึมเศร้า วิดกกังวล ความรู้สึกฟุ้งซ่าน ซึ่งจากผลร้ายที่เกิดขึ้นดังกล่าว จะผลักดันให้ผู้เสพติด กลายเป็นบุคคลที่ไร้สมรรถภาพทั้งทางร่างกายและจิตใจในการดำเนินชีวิตในสังคม ขาดความเชื่อมั่น บุคลิกภาพสูญเสียไม่สนใจตนเอง ไม่สนใจการเรียน การงาน และผู้เสพบางรายอาจประสบอุบัติเหตุจนถึงขั้นพิการแขนขา เช่น พลัดตกจากที่สูงขณะทำงาน หกล้มอันเนื่องมาจากฤทธิ์ของยาเสพติดที่มีผลต่อระบบประสาทและสมอง

2. โทษพิษภัยต่อครอบครัว

การติดยาเสพติด นอกจากจะทำให้เสื่อมชื่อเสียงของตนเองและครอบครัวแล้ว ทำให้ผู้เสพกลายเป็นบุคคลที่ขาดความรับผิดชอบต่อครอบครัว ไม่ห่วงของสังคม สภาพการณ์ดังกล่าวกลับกลายเป็นภาระของสังคมส่วนรวมในการจัดสรรบุคลากร แรงงานและเงินในการปราบปรามและบำบัดรักษาผู้ติดยาในที่สุด คุณครอบครัวอย่างที่เคยปฏิบัติ ทำให้ครอบครัวขาดความอบอุ่น ต้องสูญเสียเศรษฐกิจและรายได้ของครอบครัว เนื่องจากต้องนำเงินมาซื้อยาเสพติด บางรายอาจต้องสูญเสียจำนวนไม่น้อยเพื่อรักษาตนเองจากโรคภัยต่างๆ อันเกิดจากการใช้หรือเสพยาเสพติด กลายเป็นภาระของครอบครัวในที่สุด อีกทั้งนำไปสู่ปัญหาครอบครัวเกิดจากทะเลาะวิวาทกันบ่อยๆ เกิดจากความแตกแยกภายในครอบครัว เป็นต้น

3.โทษพิษภัยต่อสังคมและเศรษฐกิจ

ผู้ที่เสพยาเสพติด นอกจากจะเป็นผู้ที่มีความรู้สึกวุ่นวายตนเองด้วยโอกาสทางสังคมแล้วยังอาจมีความคิดหรือพฤติกรรมที่นำไปสู่ปัญหาสังคมส่วนรวมได้ เช่น ก่อให้เกิดปัญหาอาชญากรรม (ปล้น ฆ่า ทำร้ายร่างกายผู้อื่นเพื่อชิงทรัพย์สิน) ก่อให้เกิดปัญหาอุบัติเหตุ (รถชน พลัดตกจากที่สูง) และปัญหาโรคเอดส์ เป็นต้น อันเป็นการสูญเสียทรัพยากรบุคคลอันมีค่าตลอดจนทรัพย์สินของตนเองและส่วนรวมอย่างไร้ประโยชน์ เป็นการถ่วงความเจริญ ความก้าวหน้า การพัฒนา

จึงเห็นได้ว่าปัญหายาเสพติดเป็นปัญหาสำคัญของชาติที่จำเป็นต้องดำเนินการแก้ไขโดยรีบด่วน แต่การแก้ปัญหายาเสพติดนั้น จะใช้วิธีการปราบปรามโดยการจับกุมผู้ผลิต ผู้จำหน่าย หรือผู้เสพแต่เพียงอย่างเดียวนั้น ไม่อาจจะประสบความสำเร็จได้ จำเป็นจะต้องใช้วิธีการอื่นนั่นก็คือ "การป้องกัน" ซึ่งเป็นวิธีการที่ "ตักหน้า" ก่อนที่ปัญหาจะเกิดขึ้น ถึงแม้ว่าการดำเนินงานป้องกันปัญหายาเสพติดไม่สามารรถจะเห็นผลสำเร็จได้ในทันทีทันใด แต่ทว่า จะก่อให้เกิดผลระยะยาว และเป็นการป้องกันบุคคลที่บริสุทธิ์ให้พ้นจากพิษภัยของยาเสพติด จึงนับเป็นสิ่งที่ควรพิจารณาเป็นประการสำคัญในการที่จะขจัดปัญหายาเสพติดนี้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหายาเสพติดในสถานศึกษานั้น เป็นปัญหาสำคัญที่จะต้องให้ความเอาใจใส่ และดำเนินการป้องกันแก้ไขโดยเร่งด่วน เนื่องจากเยาวชนในสถานศึกษาเป็นกำลังสำคัญของประเทศชาติ ไม่สมควรที่จะสูญเสียไปเนื่องด้วยสาเหตุยาเสพติดนี้ และเยาวชนในสถานศึกษา ส่วนใหญ่ก็เป็นผู้ที่มีความพร้อมที่จะรับคำแนะนำและรับรู้ในสิ่งที่ถูกต้องควรเป็นทุนเดิมอยู่แล้ว การสกัดกั้นการแพร่ระบาดของยาเสพติดในสถานศึกษาจึงอยู่ในวิสัยที่จะทำได้โดยวิธีการป้องกัน

แนวทางการป้องกันปัญหา

แนวทางการแก้ไขปัญหายาเสพติดในเยาวชนที่สำคัญ คือ การป้องกันด้วยการสร้างภูมิคุ้มกันให้เด็กมีภาวะสุขภาพจิตที่ดี มีความมั่นคงทางอารมณ์สามารถเผชิญกับปัญหาและหาแนวทางการตัดสินใจแก้ไขปัญหาได้อย่างเหมาะสม การส่งเสริมสุขภาพจิตต้องเริ่มจากครอบครัว เริ่มจากความสัมพันธ์ที่มั่นคงระหว่างพ่อแม่ การอบรมเลี้ยงดูที่ส่งเสริมให้เด็กมีความเป็นตัวของตัวเองฝึกความมีระเบียบวินัย มีเวลาที่จะพูดคุยปรึกษาหารือกันด้วยความเข้าใจให้โอกาสเด็กได้คิดเองว่าเขาจะแก้ไขปัญหายังไง เขาจะกำหนดทิศทางหรือมีแนวในการปฏิบัติตนอย่างไรให้เหมาะสมกับความสามารถของตนเอง เหมาะกับครอบครัว สังคม และชุมชนที่อยู่แวดล้อม

นอกจากนี้ ตัวเด็กต้องฝึกฝนทักษะชีวิตที่สำคัญ คือ การเผชิญกับปัญหาอย่างสร้างสรรค์ หาทางออกในการแก้ไขปัญหายาเสพติด รู้จักเลือกและตัดสินใจได้เหมาะสม โดยรับรู้ถึงผลที่ติดตามมาของการกระทำ นำไปสู่ความสามารถในการรับผิดชอบตัวเอง และสามารถควบคุมตนเองได้อย่างเหมาะสม ทำให้เกิดความรู้สึกว่าตนมีความสามารถ มีความภาคภูมิใจในตัวเองและทำให้คุณค่ากับตัวเองได้

แนวทางการดำเนินงานป้องกันยาเสพติดในสถานศึกษา

ในการดำเนินงานป้องกันยาเสพติดของประเทศ มุ่งเน้นการดำเนินการในกลุ่มเด็กและเยาวชนเป็นอันดับแรก โดยเฉพาะอย่างยิ่งการป้องกันในสถานศึกษาโดยในการดำเนินงานได้นำแนวคิดของการป้องกันยาเสพติดในรูปแบบจิตวิทยา-สังคม (Psycho-Social Model) ผสมผสานกับแนวทางการพัฒนาบุคลิกภาพเด็กและเยาวชนให้มีชีวิตอยู่ได้อย่างปกติสุขและมีคุณภาพ อันได้แก่ การสร้างภูมิคุ้มกันให้แก่เด็กและเยาวชน

ในการสร้างภูมิคุ้มกันตามความหมายทางพฤติกรรมศาสตร์ หมายถึง การสร้างหรือการพัฒนาบุคคลให้มีความสามารถในการดำรงชีวิตในสภาพสังคม สภาพแวดล้อมต่าง ๆ ได้อย่างมั่นคงและเข้มแข็งโดยปลอดภัยจากอบายมุขต่าง ๆ มีความสามารถในการตัดสินใจหรือมีพฤติกรรมต่อปัญหาต่าง ๆ ได้อย่างถูกต้องเหมาะสม (วารสารเพื่อนสุขภาพ กองสุขศึกษา กระทรวงสาธารณสุข 2539 หน้า 48)

กลยุทธ์ในการดำเนินงาน

1. ใช้แนวคิดของ การมีส่วนร่วมของบุคลากรหลายฝ่าย อันได้แก่ ผู้บริหารโรงเรียน ครู อาจารย์ นักเรียน ชุมชน ตลอดจนหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ทั้งนี้เพราะปัญหาเสพติดเป็นปัญหาที่ทุกฝ่ายจะต้องร่วมมือกัน มิใช่เป็นปัญหาของฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดโดยเฉพาะ

2. การป้องกันและแก้ไข้ปัญหา ให้ดำเนินการผสมผสานทั้งมาตรการป้องกัน การบำบัดรักษาฟื้นฟูสมรรถภาพ และการปราบปรามยาเสพติดตามสภาพความรุนแรงของปัญหาในแต่ละพื้นที่ โดยจำแนกพื้นที่ ตามระดับความรุนแรงของปัญหา เช่น ระดับรุนแรง ระดับปานกลาง ระดับเบา และจำแนกกลุ่มเป้าหมายตามลักษณะพฤติกรรม เช่น นักเรียนที่ไม่เคยใช้ยา นักเรียนที่มีพฤติกรรมเสี่ยงต่อการใช้ยา นักเรียนที่ใช้ยาเสพติดและนักเรียนที่ค้ายาเสพติด

วิธีการดำเนินงานเพื่อป้องกันยาเสพติดในสถานศึกษา

1. การให้การศึกษา เป็นการให้ความรู้เกี่ยวกับเรื่องยาเสพติดและการป้องกันโดยบรรจุไว้ในหลักสูตรการศึกษาระดับชั้นต่างๆ จุดมุ่งหมายของการให้การศึกษานี้ได้กล่าวได้ว่า ในระยะสั้น คือ การป้องกันการใช้ยาเสพติด และในระยะยาวคือ การสร้างนิสัย การพัฒนาสติปัญญาและจิตใจ การส่งเสริมความเชื่อมั่นในตนเอง และการปลูกฝังทัศนคติที่ถูกต้อง เกี่ยวกับเรื่องดังกล่าวนี้ ทางกระทรวงศึกษาธิการได้กำหนดองค์ประกอบพื้นฐานในการสร้างภูมิคุ้มกันการใช้ยาในทางที่ผิดไว้ 6 ประการ คือ

ก. การส่งเสริมความนับถือตนเอง (Self - esteem) เป็นการส่งเสริมให้บุคคลรู้สึก ว่าตนมีคุณค่ามีประโยชน์ มีความสามารถ ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญในการสร้างภูมิคุ้มกันการใช้ยาเสพติด

ข. การส่งเสริมความล้มฤทธิ์ผล (Achievement) เป็นการส่งเสริมให้บุคคลประสบความสำเร็จ ได้รับการยกย่อง ได้รับความรักความอบอุ่นใจ

ค. การส่งเสริมให้เกิดความรู้สึกมุ่งมั่น (A Sense of Purpose) เป็นการส่งเสริมให้บุคคลเกิดความสำนึกในคุณค่าของมนุษย์ สร้างสรรค์เป้าหมาย เกิดพลังที่จะผลักดันตนเองให้ไปสู่เป้าหมายนั้นโดยไม่ย่อท้อต่ออุปสรรค

ง. การส่งเสริมความเคารพตนเองและผู้อื่น และเกียรติภูมิของบุคคล (Respect for Self and Other and Individual Dignity) เป็นการส่งเสริมประสบการณ์ที่เหมาะสมกับความ สามารถ ความสนใจ ความถนัดของบุคคลในการปฏิบัติหน้าที่ มีความรับผิดชอบ ความอดทน ความเคารพในสิทธิหน้าที่ของตนเองและผู้อื่น ตลอดจนการให้ความยกย่องบุคคลอื่น

จ. การพัฒนาทักษะส่วนบุคคลและทักษะสังคม (Personal and Social Skills) เป็นการฝึกให้เกิดทักษะในการคิด การอ่าน การใช้เหตุผล การตัดสินใจ การแก้ปัญหา การประกอบอาชีพ การติดต่อระหว่างบุคคล การทำงานเป็นคณะ การช่วยเหลือผู้อื่น

ฉ. การส่งเสริมทักษะในการประกอบอาชีพ (Employable Skill) เป็นการจัดกิจกรรมทางเลือกต่าง ๆ ให้แก่บุคคล เพื่อเป็นช่องทางในการดำรงชีพตามความสนใจและความถนัดส่วนบุคคล

2. การเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารเป็นการถ่ายทอดหรือจัดส่งข่าวสารความรู้ด้านการป้องกันยาเสพติดให้แก่กลุ่มเป้าหมาย โดยอาศัยเทคนิควิธี ตลอดจนสื่อชนิดต่าง ๆ เป็นปัจจัยสำคัญในการดำเนินงานเผยแพร่ ซึ่งกระทำได้หลายรูปแบบ ดังนี้คือ

ก. การจัดวิทยากรบรรยาย

ข. การให้บริการสื่อชนิดต่างๆ เช่น เอกสาร โปสเตอร์ สไลด์ วีดีโอ

ค. การเผยแพร่ผ่านสื่อมวลชนประเภทต่างๆ เช่น หนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์

ง. การจัดรณรงค์ป้องกันยาเสพติดในช่วงระยะเวลาที่กำหนด

3. การพัฒนาบุคลากร

เป็นการสร้างบุคลากรให้เป็นผู้มีความรู้ ความสามารถในการปฏิบัติด้านการป้องกันยาเสพติดในสถานศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งหมายถึงมีความสามารถถ่ายทอดความรู้ความเข้าใจตลอดจนเปลี่ยนทัศนคติและพฤติกรรมเกี่ยวกับยาเสพติดของกลุ่มเป้าหมายเยาวชนในสถานศึกษาได้ บุคลากรเหล่านี้ได้แก่ ผู้บริหารโรงเรียน ครู นักเรียนแกนนำ ผู้นำชุมชน เป็นต้น สำหรับเทคนิควิธีการในการพัฒนาบุคลากรก็คือ การฝึกอบรม การประชุม การสัมมนา การศึกษาดูงาน ฯลฯ

4. การจัดกิจกรรมทางเลือก

เป็นวิธีการที่จะใช้ในการส่งเสริมสนับสนุนและตอบสนองความต้องการในขั้นพื้นฐานของมนุษย์ เพื่อให้รู้จักหาทางเลือกที่เหมาะสมและเป็นประโยชน์ต่อตนเอง เพื่อการนำตนเองไปสู่การมีชีวิตที่มีคุณภาพ ไม่ต้องหันพึ่งยาเสพติด กิจกรรมทางเลือกนั้นนอกจากจะเป็นเครื่องมือป้องกันปัญหายาเสพติดแก่เด็กแล้ว ยังช่วยให้เด็กได้เรียนรู้ชีวิตจริงในการปฏิบัติ ได้ค้นพบความสนใจและความถนัดของตนเอง เป็นการใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ ดังนั้น ปัญหาการอยู่ว่างๆ และเที่ยวเตร่ก็จะหมดไป เมื่อเขาพบสิ่งที่น่าสนใจและทำให้เพลิดเพลินได้แล้ว การจัดกิจกรรมทางเลือก อาจจำแนกได้หลายด้าน ดังนี้

- ก.ด้านสุขภาพอนามัย เช่น กีฬา นันทนาการ ดนตรี การออกกำลังกาย เกมส์ต่างๆ
- ข.ด้านจริยธรรม เช่น อบรมศีลธรรม กิจกรรมศาสนา ส่งเสริมประเพณี
- ค.ด้านสังคม เช่น จัดตั้งชมรม/สมาคม จัดค่ายเยาวชน การลงเคราะห์ผู้อื่น
- ง. ด้านอาชีพ เช่น การฝึกอาชีพ การส่งเสริมรายได้

แนวความคิดด้านการสื่อสารเพื่อป้องกันยาเสพติด

การสื่อสารและประสิทธิภาพของการสื่อสาร

องค์ประกอบที่สำคัญ 4 ประการของการสื่อสาร ได้แก่ ผู้ส่งสาร(Source) สาร (Message) ช่องทางในการสื่อสาร(Channel) และผู้รับสาร(Receiver) นั้น สื่อนับว่าเป็นองค์ประกอบที่มีความสำคัญอย่างยิ่งในการที่จะเป็นตัวกำหนดความสำเร็จของการสื่อสารที่จะทำให้ผู้รับสารเกิดความรู้ เกิดทัศนคติ ตลอดจนเกิดพฤติกรรมไปในแนวทางที่ผู้ส่งสารปรารถนาได้

สื่อหรือช่องทางการสื่อสารที่เป็นตัวเชื่อมผู้ส่งสารและผู้รับสารเข้าด้วยกัน ด้วยวิธีที่สารไหลจากแหล่งสารที่เป็นบุคคลหรือสถาบันไปยังผู้รับสารซึ่งอาจเป็นบุคคลหรือสถาบันก็ได้ ซึ่งคำว่า"สื่อ" นั้นได้มีผู้นำมาใช้กันในความหมายที่ค่อนข้างกว้างขวางและแตกต่างกันไป

เสถียร เขยประทับ (2536) สรุปว่า นักวิจัยการสื่อสารแยกประเภทของช่องทางการสื่อสารออกเป็น 2 ประเภทใหญ่ๆคือ

1. ช่องสารที่เป็นสื่อมวลชนหรือช่องสารที่เป็นสื่อระหว่างบุคคล

1.1 ช่องสารที่เป็นสื่อมวลชน คือ ช่องสารที่สามารถทำให้แหล่งสารที่ประกอบด้วยบุคคลคนหนึ่งหรือบุคคลไม่กี่คนสามารถส่งสารไปยังผู้รับเป้าหมายจำนวนมากๆ ได้ เช่น หนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ ภาพยนตร์ เป็นต้น ซึ่งช่องสารที่เป็นสื่อมวลชนมีคุณลักษณะ ดังนี้

- สามารถเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายจำนวนมากๆ ได้ในเวลาอันรวดเร็ว
- สามารถให้ความรู้และข่าวสารได้ดี
- สามารถนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทัศนคติที่ไม่ฝังรากลึกได้

1.2 ช่องสารที่เป็นสื่อระหว่างบุคคล คือ ช่องสารที่เกี่ยวข้องกับการแลกเปลี่ยนข่าวสารแบบตัวต่อตัวระหว่างบุคคลสองคนหรือมากกว่าสองคนขึ้นไป ซึ่งช่องสารที่เป็นสื่อระหว่างบุคคลมีลักษณะดังนี้

- สามารถทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนข่าวสารแบบสองทาง ถ้าผู้รับไม่เข้าใจก็สามารถไต่ถามหรือขอข่าวสารเพิ่มเติมจากแหล่งสารได้ในเวลาอันรวดเร็ว ส่วนผู้ส่งสารก็สามารถปรับ

ปรุงแก้ไขสารที่ส่งออกไปให้เข้ากับความต้องการ และความเข้าใจของผู้รับสารได้ในเวลาอันรวดเร็วเช่นเดียวกัน

-สามารถจูงใจบุคคลที่มีความเฉยเมยหรือมีปฏิกิริยาต่อต้านสารที่ผู้ส่งสารส่งให้ เปลี่ยนแปลงความคิดหรือทัศนคติที่ฝังรากลึกได้

ของสารที่มาจากแหล่งภายนอก (Cosmopolite) และของสารที่มาจากแหล่งภายใน (Localite) ของระบบสังคม

1.1 ของสารที่มาจากแหล่งภายนอก คือ ของสารที่มาจากภายนอกของระบบสังคมนั้น เช่น ของสารที่เป็นสื่อมวลชน และบุคคลหรือเจ้าหน้าที่ที่มาจากสังคมอื่น เป็นต้น

1.2 ของสารที่มาจากแหล่งภายใน คือ ของสารมาจากภายในระบบสังคมนั้น ที่ใช้เป็นตัวนำสารไปสู่กลุ่มผู้รับสารเป้าหมายในสังคมนั่นเอง

พัชนี เขยจรรยา , เมตตา กฤตวิทย์ และกิริพันธ์ อนุวัชศิริวงศ์(2534) ได้กล่าวถึงแนวคิดของ Rao ที่กล่าวถึงช่องทางการสื่อสารว่าควรมีลักษณะดังนี้

1. ช่องทางที่เป็นหน่วยพลังงานมวลสาร(Matter-Energy Unit) ประเภทหนึ่งที่เรียกว่าสื่อ(Medium)

2. ช่องทางเป็นตัวนำส่งหน่วยพลังงานมวลสารซึ่งมีการจัดเป็นระเบียบแบบแผน ที่เรียกว่าสารสนเทศ(Information)

3. ช่องทางเป็นตัวเชื่อมระหว่างบุคคลที่มีส่วนร่วมในกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่ง

ประสิทธิภาพของสื่อมวลชนกับสื่อบุคคล

สำหรับประสิทธิภาพของสื่อมวลชนและสื่อบุคคลนั้น นักวิชาการด้านสื่อสารมวลชนส่วนใหญ่เห็นพ้องต้องกันว่า สื่อมวลชนจะมีประสิทธิภาพมากกว่าสื่อบุคคล ในการให้ข่าวสารแก่คนจำนวนมาก เพื่อก่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจในเรื่องใดเรื่องหนึ่งอย่างถูกต้อง ส่วนสื่อบุคคลนั้นจะมีประสิทธิภาพมากกว่าในด้านการชักจูงใจหรือโน้มน้าวใจให้บุคคลมีทัศนคติต่อเรื่องๆนั้นตามแนวทางที่มุ่งหวัง เช่น

แคท และลาฟาร์เฟล(Katz and Lazarfled,1955 :27) เห็นพ้องต้องกันว่า การสื่อสารระหว่างบุคคลมีผลต่อการทำให้ผู้รับสารยอมรับที่จะเปลี่ยนแปลงทัศนคติ และยอมรับที่จะให้ความร่วมมือในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ มากที่สุด ฉะนั้น สื่อบุคคลจึงมีความสำคัญมากกว่าสื่อมวลชนในชั้นการจูงใจ ส่วนสื่อมวลชนจะมีความสำคัญกว่า ในชั้นของการให้ความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้อง และอาจมีผลบ้างในการสร้างทัศนคติในเรื่องที่บุคคลยังไม่เคยรับรู้มาก่อน

โรเจอร์(Roger,1978:291) ได้กล่าวเปรียบเทียบประสิทธิภาพของสื่อมวลชนและสื่อบุคคลว่า ผลการวิจัยต่างๆ พบว่า สื่อมวลชนสามารถเปลี่ยนแปลงการรับรู้ ซึ่งหมายถึง การเพิ่มพูนความรู้ความเข้าใจได้อย่างมีประสิทธิภาพ แต่การสื่อสาร ระหว่างบุคคลนั้นมีประสิทธิภาพมากกว่า เมื่อวัตถุประสงค์ของผู้ส่งสารอยู่ที่การเปลี่ยนแปลงทัศนคติเพราะข่าวสารที่ถ่ายทอดออกจากสื่อมวลชนเพียงอย่างเดียว ไม่สามารถก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทัศนคติที่ฝังแน่นหรือเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมได้ ซึ่งสอดคล้องกับคำกล่าวของ

เบททิงฮอส(bettinghaus,1968:180) ที่ว่าสื่อมวลชนเป็นเพียงตัวเสริมความเชื่อและทัศนคติที่มีอยู่เดิมให้ฝังแน่น มากกว่าที่จะเปลี่ยนแปลงทัศนคติอย่างสิ้นเชิง แต่อาจเปลี่ยนแปลงการรับรู้ได้บ้าง ในขอบเขตจำกัดของประสบการณ์ ฉะนั้น สื่อมวลชนเป็นเพียงแหล่งความคิด และเป็นผู้วางแนวทางในการเปลี่ยนแปลงเท่านั้น กิจกรรมต่างๆ ที่เกิดขึ้นระหว่างมนุษย์นั้น เป็นผลมาจากการติดต่อสื่อสารระหว่างบุคคลแบบเห็นหน้าเห็นตากันทั้งสิ้น

โรเจอร์ (Roger,1971) ได้แสดงการเปรียบเทียบลักษณะที่แตกต่างกันระหว่างช่องสารที่เป็นสื่อระหว่างบุคคลและสื่อมวลชนได้ดังนี้

ลักษณะ	สื่อระหว่างบุคคล	สื่อมวลชน
การสื่อสาร	แบบสองทาง	แบบทางเดียว
การไหลของข่าวสาร	เป็นแบบตัวต่อตัว	ไม่มีลักษณะแบบตัวต่อตัว
ปริมาณของปฏิกิริยาตอบสนองในขณะที่ทำการสื่อสาร	สูง	ต่ำ
ความสามารถในการลดกระบวนการทางเลือกในทางจิตวิทยาในการเลือกรับสาร	สูง	ต่ำ
ความเร็วในการส่งสารไปยังผู้รับสารจำนวนมาก	ค่อนข้างช้า	ค่อนข้างเร็ว
ผลที่อาจเกิดขึ้น	การก่อตัวของทัศนคติและการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ	การเปลี่ยนแปลงความรู้

ตารางการเปรียบเทียบลักษณะของการสื่อสารระหว่างบุคคลกับสื่อมวลชน

นอกจากนี้ ทฤษฎีการสื่อสารแบบหลายขั้นตอน (Multi-Step Flow of Communication) กล่าวว่า ชาวสารส่วนใหญ่ที่เผยแพร่จากสื่อมวลชนไปยังประชาชนเป้าหมายนั้น มักจะผ่านผู้นำความคิดเห็น (Opinion Leader) ผู้ที่จะเข้าถึงสื่อมากกว่าเสียก่อน แล้วบุคคลเหล่านี้จะนำเอาข่าวสารข้อมูลที่ได้รับไปเผยแพร่แก่ประชาชนเป้าหมายคนอื่นต่อไป ซึ่งในการถ่ายทอดข่าวสารแต่ละครั้ง ผู้ถ่ายทอดมักจะสอดแทรกทัศนคติหรือความคิดเห็นของตนลงไป ทำให้ผู้รับสารคนต่างๆ ได้รับข่าวสารที่มีทัศนคติของคู่สนทนาแทรกมาด้วย ซึ่งมีผลไม่น้อยที่จะทำให้ผู้รับสารคล้อยตาม (Katz, 1955:377-452)

ลาซาร์เฟล และเมนเซล (Lazarsfeld and Menzel, 1968 :97) ให้เหตุผลที่ทำให้การสื่อสารระหว่างบุคคลมีประสิทธิภาพมากกว่าสื่อมวลชนดังนี้

1. การติดต่อสื่อสารระหว่างบุคคลสามารถจัดการเลือกรับสารของผู้ฟังได้ เนื่องจากการหลีกเลี่ยงการสนทนาหรือรับฟัง เป็นไปได้ยากกว่าการรับฟังข่าวสารจากสื่อมวลชน โดยในการรับข่าวสารจากสื่อมวลชนนั้น ผู้รับสารอาจหลีกเลี่ยงไม่รับฟังเนื้อหาที่ขัดแย้งกับทัศนคติ และความเชื่อของตน หรือเรื่องที่ไม่สนใจได้ง่าย

2. การติดต่อสื่อสารแบบเผชิญหน้ากันเปิดโอกาสให้ผู้ส่งสารสามารถปรับปรุงหรือเปลี่ยนแปลงเนื้อหาที่ใช้ในการสนทนากันได้ในเวลาอันรวดเร็ว หากว่าเนื้อหาที่สนทนานั้นได้รับการต่อต้านจากคู่สนทนา

3. การติดต่อสื่อสารระหว่างบุคคล มักจะมีลักษณะง่ายเป็นกันเองจึงง่ายต่อการชักจูงให้คล้อยตาม ผู้รับสารส่วนใหญ่มักจะเชื่อถือในข้อตัดสินใจและความคิดเห็นของผู้ที่เขารู้จักและมักถือมากกว่าบุคคลที่เขาไม่เคยรู้จักมาก่อน แล้วมาติดต่อสื่อสารด้วย

ทฤษฎีการเลือกเปิดรับสาร(Selective Exposure)

กระบวนการเลือกเปิดรับสาร หมายถึง เป็นกระบวนการที่ผู้รับข่าวสารแต่ละคนจะเลือกรับข่าวสารที่มีอยู่ เพื่อนำมาพิจารณาไตร่ตรองอันเป็นผลจากสิ่งเร้าบางประการ และเพื่อแปลความหมายของข่าวสารนั้นออกมาเป็นความรู้ ความเข้าใจ หรือพฤติกรรมต่างๆ อันประกอบด้วยพฤติกรรม 3 แบบ (ซวรัตน์ เจริญชัย, 2527) คือ

1. การเลือกสนใจ(Selective Attention) ได้แก่ แนวโน้มที่ผู้รับสารจะเลือกสนใจข่าวสารจากหนึ่งแหล่งใดที่มีอยู่ด้วยกันหลายแหล่ง เพราะโดยปกติแล้วคนเรามักจะเปิดตัวเองให้สื่อสารตามความคิดเห็นและความสนใจของตน เพื่อสนับสนุนทัศนคติเดิมที่มีอยู่ และหลีกเลี่ยงในสิ่งที่ไม่สอดคล้องกับความรู้สึกรู้สึกและความคิดเห็นเดิมของตน ทั้งนี้เนื่องจากการได้รับข่าวสารที่ไม่ลงเอยหรือสอดคล้องกับความรู้ ความเข้าใจ หรือทัศนคติที่มีอยู่เดิมแล้ว

จะทำให้เกิดภาวะทางจิตใจที่ไม่สมดุลย์ หรือมีความไม่สบายใจที่เรียกว่า Cognitive Dissonance ฉะนั้นการที่จะลดหรือหลีกเลี่ยงภาวะดังกล่าวได้ก็ต้องแสวงหาข่าวสาร หรือเลือกสรรเฉพาะข่าวสารที่สอดคล้องกับความคิดเดิมของตน

2. การเลือกรับรู้และตีความหมาย (Selective Perception and Interpretation) หลังจากที่เราเลือกเปิดรับข่าวสารจากแหล่งหนึ่งแหล่งใดแล้ว คนเรายังเลือกรับรู้ และเลือกตีความสารที่ได้รับแตกต่างกันไปตามประสบการณ์ ทัศนคติ ความต้องการ ความหวัง แรงจูงใจ สภาพร่างกาย หรือสภาวะอารมณ์ ในขณะนั้น เป็นต้น ฉะนั้นบางครั้งคนเราอาจจะปิดเบือนสารเพื่อให้สอดคล้องกับทัศนคติและความเชื่อของตนเองด้วย

3. การเลือกจดจำ (Selective Retention) เป็นแนวโน้มในการเลือกจดจำข่าวสารเฉพาะส่วนที่ตรงกับความสนใจ ความต้องการ ทัศนคติ ฯลฯ ของตนเอง และมักจะลืมนในส่วนที่ตนเองไม่สนใจ เรื่องที่ขัดแย้ง หรือเรื่องที่ค้านกับความคิดเห็นของตนได้โดยง่าย ดังนั้น การเลือกจดจำเนื้อหาของสารที่ได้รับ จึงเท่ากับเป็นการช่วยเสริมให้ทัศนคติหรือความเชื่อเดิมของคนเรามีความมั่นคงยิ่งขึ้น และเปลี่ยนแปลงได้ยากขึ้น

ขวัญเรือน กิตติวัฒน์ (2531:23-26) กล่าวถึงปัจจัยที่เป็นตัวกำหนดการเปิดรับสื่อดังต่อไปนี้

1. ปัจจัยด้านบุคลิกภาพและจิตวิทยาส่วนบุคคล มีแนวคิดที่ว่า คนเราแต่ละคนมีความแตกต่างเฉพาะตัวอย่างมากในด้านโครงสร้างทางจิตวิทยาส่วนบุคคล ซึ่งมีผลสืบเนื่องมาจากลักษณะการอบรมเลี้ยงดูที่แตกต่างกัน การอบรมชีวิตในสภาพแวดล้อมทางสังคมที่ไม่เหมือนกัน ซึ่งส่งผลกระทบต่อสติปัญญา ความคิด ทัศนคติ ตลอดจนกระบวนการของการรับรู้ การเรียนรู้ การจูงใจ

2. ปัจจัยด้านสภาพความสัมพันธ์ทางสังคม เนื่องจากคนเราจะยึดติดกับกลุ่มสังคมที่ตนสังกัดอยู่ เป็นกลุ่มอ้างอิง (reference group) ในการตัดสินใจที่จะแสดงออกซึ่งพฤติกรรมใดๆก็ตาม นั่นคือ มักจะคล้อยตามกลุ่มในด้านความคิด ทัศนคติ และพฤติกรรม เพื่อให้เป็นที่ยอมรับของกลุ่ม

Schramm (1973) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบในด้านต่างๆ ของการเลือกเปิดรับสารของผู้รับสาร ดังต่อไปนี้

1. การประเมินสาระประโยชน์ของข่าวสาร เนื่องจากผู้รับสารแสวงหาข่าวสารเพื่อสนองจุดประสงค์ของตนอย่างใดอย่างหนึ่ง การประเมินสาระประโยชน์ของข่าวสารจึงช่วยให้ผู้รับสารได้เรียนรู้ว่า ข่าวสารมีประโยชน์ที่แตกต่างกัน จึงก่อให้เกิดพัฒนาการ ปรับปรุงอุปนิสัย และรูปแบบการแสดงหาข่าวสาร

2. ประสพการณ์ เนื่องจากผู้รับสารย่อมมีประสพการณ์เกี่ยวกับข่าวสาร วัตถุประสงค์ของ ฯลฯ แตกต่างกันไป ประสพการณ์จึงเป็นตัวแปรที่ทำให้ผู้รับสารแสวงหาข่าวสารต่างกัน
3. ภูมิหลังที่แตกต่างกัน จะทำให้ผู้รับสารมีความสนใจในสื่อที่แตกต่างกัน
4. ความสามารถในการรับสาร ทั้งสภาพร่างกายและจิตใจของคนจะมีส่วนสัมพันธ์กับความสามารถในการรับข่าวสารของบุคคล
5. บุคลิกภาพ เป็นตัวแปรที่มีความสัมพันธ์กับการเปิดรับข่าวสาร ซึ่งมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ การโน้มน้าวใจ และพฤติกรรมของผู้รับสาร
6. การศึกษาและสภาพสังคม นับเป็นองค์ประกอบพื้นฐานที่ก่อให้เกิดประสพการณ์ขึ้นในตัวบุคคลและเป็นตัวชี้พฤติกรรมการสื่อสารของบุคคลนั้น ทั้งการเลือกรับสื่อและการเลือกเนื้อหาของข่าวสาร
7. อารมณ์ สภาพทางอารมณ์ของผู้รับสารแต่ละคนเป็นตัวแปรสำคัญ ที่ทำให้ผู้รับสารเข้าใจความหมายของข่าวสาร หรืออาจเป็นอุปสรรคต่อความเข้าใจความหมายในข่าวสารของผู้รับสาร
8. ทัศนคติ ถือเป็นตัวแปรที่กำหนดการรับและการตอบสนองต่อข่าวสารหรือสิ่งเร้าต่างๆ ด้วยการแสดงออกมาทางพฤติกรรมของผู้รับที่มีต่อข่าวสารแต่ละประเภทที่พบ ทัศนคติของผู้รับสารเป็นสิ่งที่เปลี่ยนแปลงได้ เมื่อทัศนคติเปลี่ยนแปลงไป การรับข่าวสารและการตอบสนองต่อข่าวสารก็จะแตกต่างกันไปด้วย

ทฤษฎีการเรียนรู้ (Learning Theory)

การเรียนรู้ไม่ได้เกิดขึ้นแต่เพียงในห้องเรียนเท่านั้น การเรียนรู้เกิดขึ้นได้ในทุกสถานที่ทุกแห่ง และทุกเวลา การเรียนรู้เกิดขึ้นได้ในสัตว์ทุกชนิดทุกประเภท ในมนุษย์เองการเรียนรู้เกิดขึ้นตั้งแต่มนุษย์ลืมตาดูโลก แต่อย่างไรก็ตาม กลไกการเรียนรู้ในแต่ละวัย แต่ละกาลเวลา ย่อมแตกต่างกัน การเรียนรู้เป็นส่วนหนึ่งในการกำหนดพฤติกรรมและการกระทำต่างๆ ของมนุษย์

การเรียนรู้คืออะไร

สกินเนอร์ (Skinner) กล่าวว่า "การเรียนรู้เป็นการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของสิ่งมีชีวิตที่สังเกต ได้ในกรณีมีสถานการณ์ที่จำเพาะอย่างหนึ่งและก่อให้เกิดการตอบสนองแบบหนึ่งเมื่อมีสถานการณ์เช่นนั้นอีก การตอบสนองก็จะเกิดเช่นเดิมอีก"

"เฮบบ์และทีมงาน (hebb and others) นักประสาทวิทยา กล่าวว่า " การเรียนรู้เป็นการเปลี่ยนแปลงของพฤติกรรมซึ่งเป็นผลจากการปฏิบัติโดยมีการเก็บข้อมูลในระบบ

ประสาท ” หรืออาจจะกล่าวได้ว่า “การเรียนรู้เป็นกระบวนการที่เกิดขึ้น เพื่อเชื่อมระหว่าง สภาวะของสิ่งมีชีวิตก่อนและหลังที่มีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ”

จะเห็นได้ว่า การให้ความหมายของการเรียนรู้แตกต่างกันไปตามแต่การเลือกใช้ ทฤษฎีพื้นฐานที่ต่างกัน โดยสรุปแล้วอาจกล่าวได้ว่า “การเรียนรู้คือกระบวนการที่ก่อให้เกิดการ เปลี่ยนแปลงของพฤติกรรมที่มีผลคงอยู่ยาวนาน โดยที่การเปลี่ยนแปลงนั้นมิได้เกิดจากปัจจัย บางอย่าง เช่น ความเหนื่อยล้าหรือการเจริญพัฒนาตามวุฒิภาวะ ” และจะเป็นความหมายที่ ใช้ต่อไปในที่นี้

ตัวอย่างของการเรียนรู้ เช่น เด็กเล็กที่ไม่เคยรู้จักความร้อนจากกาน้ำเดือด ถ้าเด็ก ได้เคยสัมผัสเด็กจะรู้ว่า การร้อนจากประสาทสัมผัสที่ผิวหนังและหลีกเลี่ยงโดยการดึงมือหนีซึ่ง เป็นปรากฏการณ์ตามธรรมชาติ ต่อมากถ้าเด็กคนนี้เจอกาน้ำร้อนและพยายามหลบเลี่ยงการ สัมผัส นั้นแสดงว่าเด็กเกิดจากการเรียนรู้ขึ้นแล้ว เพราะมีการก่อให้เกิดพฤติกรรมที่มีผลต่อ เนื่องยาวนานต่อไปหรือในเด็กที่ได้รับสอนถึงวิธีการว่ายน้ำและเด็กได้ฝึกฝนการว่ายน้ำจนว่ายน้ำ ได้ การเรียนรู้จะเกิดขึ้นมาเรื่อย ๆ เป็นลำดับ และเมื่อเขาว่ายน้ำได้แล้ว ถึงแม้ว่าเขาจะไม่ได้ว่ายน้ำ นานเท่าไรก็ตาม เมื่อเขาจะว่ายน้ำได้ นั่นคือการเรียนรู้ (ในการว่ายน้ำ) นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่ยาวนาน(จากการว่ายน้ำไม่เป็นเป็นการว่ายน้ำเป็น

ดังที่ได้กล่าวแล้วว่า การเรียนรู้นั้นจะต้องไม่ใช่การเปลี่ยนแปลงของพฤติกรรมที่ เกิด จากการเจริญพัฒนาตามวัย หรือเกิดจากปัจจัยอื่น ๆ ด้านนักศึกษาลองพิจารณาตัวอย่างต่อไปนี้ เช่น การที่เด็กแรกเกิดดูดนมได้ทันทีที่มีหัวนมมาให้ดูด หรือการพลิกคว่ำได้ของทารกอายุ 5 เดือนตลอดจนการนั่งได้ ยืนได้ หรือเดิน วิ่ง ในเด็กวัย 1 ขวบ พฤติกรรมเหล่านั้นเป็นลักษณะ ของการพัฒนากการตามวัย มิใช่พฤติกรรมที่เกิดจากการเรียนรู้ แต่อย่างไรก็ตาม การ เรียนรู้มีส่วนส่งเสริมการพัฒนากการนั้น ๆ ได้โดยทำให้การพัฒนากการนั้นเกิดได้เร็วขึ้น เช่น การพัฒนาในเรื่องการพูด เป็นคำจะเกิดขึ้นในช่วงขวบปีแรก เราอาจจะช่วยการพัฒนากการในเรื่องนี้ ได้โดยการกระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้ เช่น การเคาะลิ้นเล่นให้เด็กลอกเลียนแบบ ก็จะช่วยกระตุ้น ในเรื่องการพัฒนาการพูดในเด็กได้

ที่มาของการเรียนรู้

จากตัวอย่างข้างต้นดังกล่าว จะเห็นชัดแตกต่างได้ง่ายๆ ว่า การเรียนรู้อาจจะเกิด จากสัญชาตญาณการอยู่รอดของมนุษย์เราเอง เช่น ในกรณีของเด็กกับกาน้ำ หรืออาจจะเกิด จากการเรียนรู้อบรมสั่งสอนจากผู้อื่น เช่น การหัดว่ายน้ำ นั่นคือ การเรียนรู้มีได้หลายแบบ

และแหล่งที่มาของการเรียนรู้เองก็จะได้จากหลายแหล่งเช่นกัน เราอาจแบ่งที่มาของการเรียนรู้ได้ 2 แหล่ง ดังนี้

1. ตัวบุคคล มนุษย์เป็นสัตว์สังคม ย่อมต้องมีการติดต่อสัมพันธ์กัน มีการกระทำร่วมกันในการกระทำเหล่านั้นอาจจะเป็นผลต่อเนื่องไปสู่การเรียนรู้ ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของพฤติกรรม เช่น เด็กพบผู้ใหญ่ก็ยกมือไหว้ทำความเคารพ ทักทายอย่างสุภาพ อ่อนน้อม ย่อมทำให้ผู้ใหญ่เกิดความเอ็นดู ขณะเดียวกันเด็กได้รับการพยักหน้าตอบรับแสดงถึงความเมตตาปรานี ความรักความเอ็นดู ทำให้เด็กคนนั้นเกิดความปลื้มใจ ดีใจในการกระทำของตน เด็กจะเรียนรู้เองว่ามีการสัมมาคาราวะเป็นสิ่งที่ดี ที่พึงกระทำซึ่งจะเป็นตัวส่งเสริมพฤติกรรมนี้ต่อไป

วิธีการที่พ่อแม่จะนำลูกไปสู่กระบวนการเรียนรู้ นั้นย่อมแตกต่างกันไปขึ้นอยู่กับการเรียนรู้แต่เดิมมาของพ่อแม่เอง พ่อแม่บางคนนิยมการสั่งสอนลูกโดยการลงโทษ ดูด่าว่ากล่าวเพราะตนเองเคยโตมาในลักษณะเช่นนั้น ทำให้มีความคิดว่าวิธีการเลี้ยงดู การกระทำต่าง ๆ ของตนตลอดจนความมานะบากบั่นจนนำไปสู่ความสำเร็จในชีวิตของตนที่ผ่านมา เป็นผลมาจากการอบรมเลี้ยงดูด้วยวิธีนี้ ทำให้แนววิธีการนี้เป็นหลักในการอบรมสั่งสอนลูกหลานของตนเรื่อยมาเมื่อเด็กเข้าสู่วัยเรียน บุคคลที่จะมีบทบาทในกระบวนการเรียนรู้อย่างมากต่อเด็กคือ ครู ซึ่งจะเป็นตัวเชื่อมโยงระหว่างเด็กกับสังคมภายนอกบ้าน ครูจะมีบทบาทไม่เพียงแต่การเรียนตามหลักสูตรการศึกษาเท่านั้น ครูยังมีอิทธิพลต่อทัศนคติของเด็ก ต่อสังคมภายนอก ทั้งในแง่ของการเรียนรู้และความเข้าใจสังคม เมื่อถึงวัยทำงานก็จะมีผู้บังคับบัญชา หัวหน้างาน เจ้านาย ที่จะมีอิทธิพลต่อการเรียนรู้ที่ไม่หยุดยั้งของมนุษย์ต่อไป มนุษย์เรามีการเปลี่ยนแปลงของพฤติกรรมมีการเรียนรู้ไปจนถึงวันตายดังคำกล่าวที่ว่า "ไม่มีใครแก่เกินเรียนรู้"

-บุคคลที่มีอำนาจเท่าเทียมกัน เช่น เพื่อนบ้าน เพื่อนร่วมโรงเรียน เพื่อนร่วมสำนักงาน สมาคม สโมสร ต่าง ๆ เป็นต้น การเรียนรู้จากกลุ่มคนเหล่านี้มักจะไม่ชัดเจนเด่นชัด ออกมาในรูปแบบของการอบรม สั่งสอน เหมือนในกลุ่มแรก แต่จะเป็นการเรียนรู้จากการปฏิบัติต่อกันและกัน การมีความสัมพันธ์กัน การช่วยเหลือเกื้อกูลกัน สิ่งเหล่านี้จะทำให้เกิด แบบอย่างนั้นที่นำเอาอย่างและไม่นำเอาอย่าง ตลอดจนการส่งเสริมพฤติกรรมแก่กันและกัน ในหลาย ๆ ด้านเช่นการชมเชย ยกย่องทำให้ยินดี หรือทำให้ผิดหวัง ตำนานคติเตือนใจ พฤติกรรมของบุคคลในกลุ่มนี้จะเริ่มมีอิทธิพลมากขึ้นเมื่อเข้าสู่วัยเรียน เด็กจะเริ่มเอาอย่างเพื่อนหรือเลียนแบบเพื่อน เช่น อยากมีดินสอเหมือนของเพื่อน อยากมีของเล่นเหมือนเพื่อนหรือไม้กอล์ฟ ใส่เสื้อกันหนาวตัวนี้ไปโรงเรียนเพราะกลัวเพื่อนล้อ บุคคลกลุ่มนี้จะมีอิทธิพลมากที่สุดในช่วง ของวัยรุ่น ในวัยนี้จะมีลักษณะติดกลุ่ม ทำตามมติของกลุ่ม มีพฤติกรรมเหมือนๆ กัน เช่น ในเรื่องการแต่งกาย ทรงผม ตลอดจนถึงทัศนคติและแนวคิดต่างๆ เพราะการทำตามกลุ่ม

จะทำให้รอดพ้นจากการถูกกลุ่มตำหนิและเป็นที่ยอมรับของกลุ่ม ซึ่งจะเป็นแรงเสริมพฤติกรรมต่อไป

บุคคลที่มีอำนาจน้อยกว่า เช่น ลูก น้อง ญาติผู้น้อย ลูกศิษย์ ผู้ได้บังคับบัญชา ในกลุ่มบุคคลเหล่านี้ อาจจะไม่มีการคิดถึงเลยว่าจะมีอิทธิพลต่อการเรียนรู้ได้อย่างไร เมื่อพิจารณาพฤติกรรมต่างๆ ย้อนกลับดูก็จะเข้าใจถึงอิทธิพลของบุคคลในกลุ่มนี้ได้ไม่ยากนัก ในเวลาที่แม่เข้มกับทารกน้อยที่ยังไม่เดียงสา แม่ย่อมมีความสุขใจมากเพิ่มขึ้นที่ลูกยิ้มกลับมา

รอยยิ้มของลูกจะเป็นแรงเสริมพฤติกรรมของแม่ต่อไปเรื่อยๆ การที่พ่อดุตำว่ากล่าว หรือตีลูก อย่างรุนแรง ทำให้เด็กกลัวหรือตกใจมากจนรณราน อาจจะเป็นตัวปรับหรือหยุด กระทำที่รุนแรงของพ่อลงได้ การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมดังกล่าวย่อมเกิดจากการเรียนรู้ถึง ผลของการกระทำของตนว่ารุนแรงเกินไป และถ้าต่อมาพ่อเลิกอบรมลูกด้วยการดุตำว่ากล่าว รุนแรง นั่นคือ พฤติกรรมเปลี่ยนแปลงไป แสดงว่าเกิดการเรียนรู้

2.สถาบัน สถาบันประกอบด้วยบุคคล กฎระเบียบ ข้อบังคับ วินัย ความเชื่อ ศรัทธา ดังนั้นจึงจำเป็นต้องกล่าวถึงอิทธิพลของสถาบันต่อการเรียนรู้ เมื่อกล่าวถึงสถาบันต้อง เริ่มจาก สถาบัน ครอบครัวซึ่งเป็นสถาบันที่เล็กที่สุดแต่มีความสำคัญมากที่สุด เป็นจุดเริ่มต้นของ กระบวนการเรียนรู้และกระบวนการขัดเกลาทางสังคม(socialization) นอกจากสถาบันครอบครัวแล้ว ยังมีสถาบันอื่นๆ อีก เช่น โรงเรียน วิทยาลัย มหาวิทยาลัย กลุ่มวิชาชีพ ฆราวาส ศาสนา ชาติ เป็นต้น

สถาบันหนึ่งที่สำคัญคือ สื่อมวลชน ในที่นี้จะขอกล่าวถึงสื่อมวลชนในรูปแบบต่างๆ ได้แก่ หนังสือพิมพ์ตลอดจนสิ่งตีพิมพ์ต่างๆ โทรทัศน์ วิทยุ ภาพยนตร์ สื่อมวลชนมีอิทธิพล มากต่อการเรียนรู้ทั้งโดยรู้ตัวและไม่รู้ตัว เพราะสิ่งเหล่านี้กระตุ้นการรับรู้ของคนในสังคมตลอดเวลา ตั้งแต่ตื่นนอนเข้าจนเข้านอนทั้งในเด็กและผู้ใหญ่ ตัวอย่างเช่น อิทธิพลของโทรทัศน์ ใน เรื่องของความก้าวร้าวรุนแรงมากเท่าใดเด็กจะมีการแสดงออกที่ก้าวร้าวมากขึ้นเป็นเงาตาม ตัว กระบวนการเรียนรู้นี้เป็นเรื่องของการเรียนรู้จากการสังเกต(observational learning) แต่อย่างไรก็ตาม การเรียนรู้จากสื่อมวลชนเป็นการสื่อสารทางเดียว(one-way communication) ซึ่งอาจแก้ไขปรับปรุงอิทธิพลของสื่อมวลชนได้ เช่น ในเรื่องของโทรทัศน์กับความก้าวร้าว มีผู้ศึกษา ต่อพบว่าในขณะที่เด็กดูรายการนั้นๆ ถ้ามีพ่อแม่ผู้ใหญ่คอย อธิบายสิ่งดีและไม่ดี และช่วยชี้แนะในเรื่องของพฤติกรรมต่างๆที่ไม่เหมาะสมจะช่วยลดการ เลียนแบบในสิ่งที่ไม่ถูกต้องได้

ปัจจัยที่ส่งเสริมการเรียนรู้

นอกจากกลไกหรือกระบวนการของการเรียนรู้เองแล้ว ยังมีปัจจัยอื่นๆที่เป็นองค์ประกอบ ของการเรียนรู้ ได้แก่

1. องค์ประกอบในตัวบุคคลนั้นเองในแง่ระดับสติปัญญา การรับรู้โดยประสาทสัมผัส ทั้งห้า (ตา จมูก ลิ้น ผิวหนัง) แรงผลักดันภายใน ความต้องการ แรงจูงใจและความพร้อมใน ขณะนั้น ตลอดจนสภาพแวดล้อมในขณะนั้น เช่น ภูมิอากาศ บรรยากาศความสะดวกสบาย เป็นต้น คนที่มีอวัยวะรับความรู้สึกปกติครบถ้วนดี มีระดับสติปัญญาสูง ย่อมมีการเรียนรู้ได้ เร็วกว่าและมากกว่าคนที่หูหนวก หรือตาบอดหรือคนที่มีระดับสติปัญญาไม่ตึ้นักหรือหลักสูตร การเรียนการสอนของเด็กก่อนวัยเรียน ที่พยายามปลูกฝังวิชาการที่มากมาย แต่ความพร้อมใน ด้านการใช้กล้ามเนื้อ การขีดเขียนความคิดอย่างมีเหตุผลไม่ดีพอ จะทำให้การเรียนรู้ไม่เกิด หรือเกิดไม่ดี ซ้ำยังขัดขวางการเรียนรู้ในด้านอื่นของเด็กวัยนี้ด้วย เป็นต้น

2. การติดต่อสื่อสารแบบเผชิญหน้ากันเปิดโอกาสให้ผู้ส่งสารสามารถปรับปรุง หรือ เปลี่ยนแปลงเนื้อหาที่ใช้ในการสนทนากันได้ในเวลาอันรวดเร็วหากว่าเนื้อหาที่สนทนานั้นได้รับการ ต่อต้านจากคู่สนทนา

3. การติดต่อสื่อสารระหว่างบุคคล มักจะมีลักษณะง่ายเป็นกันเองจึงง่ายต่อการชัก จูงให้คล้อยตาม ผู้รับสารส่วนใหญ่มักจะเชื่อถือในข้อตัดสินใจและความคิดเห็นของผู้ที่เขารู้จักและ นึกถือมากกว่าบุคคลที่เขาไม่เคยรู้จักมาก่อน แล้วมาติดต่อสื่อสารด้วย

ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม(SOCIAL LEARNING)

การเรียนรู้ทางสังคม(social learning) มีหลายชื่อด้วยกัน เช่น การเรียนรู้จากต้น แบบ(modeling) การลอกเลียนแบบ(imitation) การเรียนรู้จากการสังเกต(observation learning) (วรลักษณ์ ชีราโมกษ์, 2531:85)

อัลเบิร์ต แบนดูรา(Albert Bandura,1976 :24-29) กล่าวว่า การเลียนแบบไม่ ต้องการเสริมแรง รางวัล หรือผลตอบแทน แต่การให้รางวัลจะทำให้เกิดการเลียนแบบได้ง่าย ขึ้น แบนดูราแบ่งการเรียนรู้ทางสังคมของมนุษย์ ออกเป็น 2 รูปแบบใหญ่ๆ คือ

1. การเรียนรู้จากผลของการกระทำ (learning by response consequences) เป็นแบบพื้นฐานของการเรียนรู้รากฐานมาจากประสบการณ์โดยตรง รูปแบบของพฤติกรรมที่เป็นผลสำเร็จจะถูกเลือกมาใช้ต่อไป พฤติกรรมที่พิจารณาว่าไม่มีประสิทธิภาพก็จะถูกละทิ้งหรือเลิกไป

2. การเรียนรู้จากการสังเกต(observation learning) เนื่องจากข้อจำกัดในการ เรียนรู้โดยประสบการณ์ตรง เพราะสิ่งที่ต้องเรียนรู้มีมากเกินไปและโอกาสของผู้เรียน จะอำนวยการ หรือผลของการกระทำบางอย่างอาจเป็นอันตรายถ้าต้องเรียนด้วยตนเอง ทั้งรูป และผลอันเกิดจากการกระทำที่บุคคลที่เป็นแบบนั้นได้รับ

ผลที่ได้จากการแสดงพฤติกรรมเหล่านี้มีบทบาทหลายอย่าง ประการแรกคือ ช่วยในการสื่อสารข้อมูล ประการที่สองคือ ช่วยทำหน้าที่ในการจูงใจ

การเรียนรู้ทางสังคม เป็นการอธิบายเกี่ยวกับการเกิดพฤติกรรมของแต่ละบุคคลว่ามีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับปัจจัยอื่นๆ อีก 2 ตัว คือ ตัวบุคคล (person) และสภาพแวดล้อม (environment) ปฏิสัมพันธ์ต่อกันระหว่างปัจจัย 3 ตัว คือ ตัวบุคคล ซึ่งหมายรวมถึง ความสามารถทางกายภาพ ทักษะ สถิติปัญญา ความรู้ ความคิด บุคลิกภาพ สภาพจิตใจ และอารมณ์ความรู้สึก ประสบการณ์ และทุกสิ่งทุกอย่างที่ประกอบกันขึ้นเป็นตัวบุคคล ส่วนปัจจัยที่สองคือพฤติกรรมที่แสดงออกมาของแต่ละบุคคลอันเป็นผลจากลักษณะของตัวบุคคลและจากสภาพแวดล้อม ส่วนปัจจัยตัวสุดท้ายคือ สภาพแวดล้อม หรือสิ่งต่างๆ ที่อยู่ล้อมรอบ ซึ่งอาจมีอิทธิพลทางด้านจิตใจและกายภาพแก่ตัวบุคคล และต่อการแสดงพฤติกรรมของบุคคล ประสบการณ์ใดๆ ด้วยการเรียนรู้แบบเชื่อมโยงจากสิ่งที่บุคคลนั้นมี ประสบการณ์หรือสังเกตเห็นทั้งโดยทางตรงและอ้อม (observation learning) หรือเป็นการเรียนรู้โดยถือเป็นแบบตัวอย่างจากบุคคลอื่น โดยบุคคลที่เรียนรู้นั้นทำหน้าที่เป็นผู้สังเกต (observer)

กระบวนการของการเรียนรู้ทางสังคม ได้พิจารณาขั้นตอนของการเรียนรู้โดยมีต้นแบบหรือการเลียนแบบ ออกเป็น 4 ระยะ คือ

1. ระยะของการเรียนรู้โดยการสร้างความสนใจ (attention processes) โดยมีองค์ประกอบหลัก ที่เกี่ยวข้องกันอยู่ 2 ประการ คือ สิ่งเร้าที่เป็นตัวแบบ (modeling stimuli) บุคลิกภาพของผู้รับสาร (characters of modeling)

สิ่งเร้าที่ทำหน้าที่เป็นตัวแบบอาจแยกประเภทออกได้เป็นหลายระดับ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความแข็งแกร่งของแรงจูงใจ และความสนใจที่บุคคลนั้นมีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งว่ามากน้อยแค่ไหน โดยความเกี่ยวข้องกันระหว่างสิ่งเร้า นั้นกับสภาพแวดล้อม ด้วยเหตุนี้การที่ตัวแบบจะเป็นที่น่าสนใจหรือให้แรงจูงใจในการเลียนแบบหรือไม่ ก็ย่อมขึ้นอยู่กับลักษณะของกิจกรรมที่แสดงเป็นตัวแบบนั้น ตามทฤษฎีนี้สารที่จะเรียกครองความสนใจได้ดีควรมีลักษณะสำคัญอย่างน้อย 3 ประการ คือความแปลกใหม่ ความเด่น และความซับซ้อน คือ สารจะต้องไม่เรียบง่ายเกินไป แต่อาจจะมีการปรุงแต่งให้ดูแปลกไปจากเหตุการณ์ปกติ หรือมีปมปัญหาให้ผู้รับสารเก็บไปขบคิดบ้าง ซึ่งสารที่มีลักษณะดังกล่าวจะเป็นที่ดึงดูดความสนใจได้ดีกว่าสารที่มีความเรียบง่ายเกินไป ยิ่งถ้าเป็นแบบอย่างที่ยอมรับกันทั่วไป ก็ย่อมมีโอกาสที่จะทำให้ผู้รับสารเกิดพฤติกรรมตามตัวแบบมากขึ้น

2.ระยะของการจดจำ(retention processes) นับเป็นกระบวนการสำคัญในการที่ผู้รับสารเลือกสิ่งเกิด จดจำจากตัวแบบ โดยเฉพาะเมื่อตัวแบบนั้นให้แรงจูงใจอย่างสูงแก่ผู้รับสาร การเก็บบันทึกข้อมูลเกี่ยวกับตัวแบบเข้าสู่ความทรงจำนี้เป็นไปโดยอาศัยระบบการสร้างตัวแทนทางสัญลักษณ์ หรือการจดจำลำดับภาพของเหตุการณ์ต่างๆที่เกี่ยวข้องไว้ด้วยกัน ซึ่งจะช่วยให้บุคคลนั้นสามารถระลึกถึง หรือเรียกข้อมูลที่เก็บไว้ใช้ได้ทันที เมื่อประสบกับเหตุการณ์ที่มีลักษณะบางอย่างที่ใกล้เคียงหรือคล้ายคลึงกับสิ่งที่ได้เห็นมาก่อน เช่น การใช้โปสเตอร์หรือการแจกแผ่นพับ ซึ่งเป็นสื่อประเภทมิติเดียว เพื่อใช้เป็นสื่อนำตัวแรกในการก่อให้เกิดการรับรู้เบื้องต้นที่จะช่วยส่งผลต่อการรับรู้ จดจำในการรับสารในเรื่องเดียวกันนี้ในขั้นตอนอื่นๆ ต่อไป เมื่อผู้รับสารได้ผ่านระยะของการเปิดรับ และการแปรรูปลงสารนั้นให้เป็นตัวแทนทางสัญลักษณ์ที่เก็บบันทึกไว้ในความทรงจำแล้ว ก็เกิดความพร้อมที่จะเข้าสู่ขั้นตอนต่อไป

3.ระยะของการสร้างพฤติกรรม (motor reproduction processes) คือ การแปลงตัวแทนทางสัญลักษณ์ในความจำนั้นออกมาเป็นการกระทำที่เห็นว่าเหมาะสม ตัวแทนทางสัญลักษณ์อาจหมายถึง คำพูด ภาพต่างๆ เมื่อถูกเปลี่ยนเป็นการกระทำจะง่ายขึ้นต่อการเลียนแบบระยะของการจูงใจ(motivation processes) บุคคลจะไม่กระทำทุกสิ่งทุกอย่างที่ได้เรียกออกไปทั้งหมด พฤติกรรมที่ดูเหมือนจะนำไปใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพกับบุคคล บุคคลนั้นจะรับเอามาทำตามมากกว่าพฤติกรรมที่เห็นว่าจะนำไปสู่ผลลัพธ์ทางลบ

แนวคิดการเลียนแบบ (Modeling) ข้อมูลข่าวสารจากสื่อ

การที่บุคคลจะเลียนแบบตัวแบบ(model) มากน้อยเพียงใดนั้นขึ้นอยู่กับสิ่งต่อไปนี้ (ประดิพันธ์ อูปรมย์,2528:98-99)

1.ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแบบกับผู้เลียนแบบ ถ้าตัวแบบกับผู้เลียนแบบมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกันมาก โอกาสที่ผู้เลียนแบบจะเลียนแบบพฤติกรรมของตัวแบบจะมีมาก เช่น ลูกที่ใกล้ชิดพ่อแม่ จะเลียนแบบพฤติกรรมของพ่อแม่ได้มาก หรือเด็กวัยรุ่นในกลุ่มเดียวกันมักเลียนแบบการแต่งกายซึ่งกันและกันภายในกลุ่มมากกว่าต่างกลุ่ม

2.ความสนใจของผู้เลียนแบบที่มีต่อตัวแบบ ถ้าผู้เลียนแบบให้ความสนใจต่อพฤติกรรมของตัวแบบมาก ผู้เลียนแบบก็จะเลียนแบบตัวแบบได้มาก เช่น เด็กวัยรุ่นที่สนใจดารานักแสดง หรือนักร้องคนใด ก็จะมีเลียนแบบการแต่งกายและลักษณะท่าทางของดาราคคนนั้นมากกว่าคนอื่น

3. ผลของพฤติกรรมที่ตัวแบบได้รับ ถ้าผลของพฤติกรรมที่ตัวแบบได้รับทำให้ผู้เลียนแบบเกิดความพอใจด้วย ผู้เลียนแบบก็จะเลียนแบบพฤติกรรมของตัวแบบ เช่น ตัวแบบออกรายการวิทยุโทรทัศน์ในรายการตอบปัญหา แล้วได้ของรางวัลที่ผู้เลียนแบบเคยอยากได้ ผู้เลียนแบบย่อมอยากเลียนแบบตัวแบบในการสมัครเข้าแข่งขันตอบปัญหาด้วย

4. ความเป็นตัวของตัวเองของผู้เลียนแบบ ถ้าผู้เลียนแบบมีความเป็นตัวของตัวเองอยู่มาก หรือมีความเชื่อมั่นในตนเองสูง จะมีพฤติกรรมการเลียนแบบผู้อื่นน้อย เช่น เด็กวัยรุ่นที่มีความเชื่อมั่นในตนเองมาก จะเลียนแบบการกระทำของเพื่อนในกลุ่มน้อยกว่าเด็กวัยรุ่นที่มีความเชื่อมั่นในตนเองน้อย หรืออาจเป็นตัวแบบเสียเองมากกว่าจะเป็นผู้เลียนแบบ

5. ความซับซ้อนของพฤติกรรมตัวแบบกับความจำกัดของผู้เลียนแบบ ถ้าพฤติกรรมของตัวแบบมีความซับซ้อนมาก ในขณะที่ผู้เลียนแบบมีความสามารถจำกัดในการเลียนแบบ ผู้เลียนแบบก็ไม่สามารถเลียนแบบตัวแบบได้ เช่น แม้ผู้เลียนแบบจะชอบตัวแบบที่เป็นนักบิน แต่การเป็นนักบินไม่ใช่เรื่องง่าย ดังนั้น ผู้เลียนแบบจึงอาจไม่สามารถเลียนแบบการเป็นนักบินที่ตนชอบได้

แนวคิดเกี่ยวกับการจดจำข้อมูลข่าวสารจากสื่อ

การจำ หมายถึง การรักษาไว้ซึ่งผลที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม หรือการเรียนรู้ให้ คงอยู่ต่อไป หรือหมายถึง การที่บุคคลสามารถถ่ายทอดสิ่งที่เคยรับรู้ และเก็บเหตุการณ์ต่างๆ ที่ประสบมาได้อย่างถูกต้อง (อาภา จันทรสกุล:2526:99)

ระบบความจำ แบ่งเป็น 3 ระบบ ดังนี้

1. ระบบความจำการรู้สึกสัมผัส (Sensory memory) ได้แก่ ความจำภาพติดตา (iconic memory) เช่น การดูภาพยนตร์ ปกติการฉายภาพยนตร์จะฉายทีละภาพเครื่องฉายจะกระทบดับและสว่างขึ้นอีกเมื่อเปลี่ยนภาพเสร็จแล้ว แต่เราไม่รู้สึกลงกระทบดับ เราจะเห็นภาพต่อไปเรื่อยๆ เพราะเรามีความจำการรู้สึกสัมผัส เนื่องจากภาพที่ฉายครั้งแรกยังติดตาทำให้เราเห็นภาพบนจอติดต่อกันไปเรื่อยๆ ระบบความจำการรู้สึกสัมผัสอีกอย่างคือ การจำเสียงก้องหู (echoic memory) เมื่อเราได้ยินเสียงแม้ว่าคลื่นเสียงจะหายไปแล้ว แต่การคงอยู่ของเสียง จะทำให้เราตีความเสียงที่ได้ยินครบถ้วน

2. ระบบความจำระยะสั้น (short term memory) หมายถึง ความจำหลังจากที่เกิดการเรียนรู้และได้รับการตีความ เราใช้ความจำระยะสั้นสำหรับจำชั่วคราว เพื่อใช้ประโยชน์ในขณะที่จำอยู่เท่านั้น เช่น การจำหมายเลขโทรศัพท์

3.ระบบความจำระยะยาว(long term memory) เป็นความจำที่มีความคงทน ถาวรกว่าความจำระยะสั้น สิ่งที่อยู่ในความทรงจำระยะยาวอาจคงอยู่เป็นเดือน ปี หรือตลอดชีวิตก็ได้ เช่น การจำเหตุการณ์สำคัญๆได้ จำชื่อเพื่อนสนิทได้ จำความรู้ต่างๆที่เรียนหรือประสบการณ์ที่เคยได้รับมาแล้ว

กระบวนการจำของมนุษย์ สรุปได้ว่า กระบวนการจำเริ่มต้นจากการที่สิ่งเร้ามาสัมผัสกับระบบประสาทสัมผัส และสิ่งเร้าที่มีพลังงานมากพอจะกระตุ้นให้บุคคลเกิดความรู้สึกและความรู้สึกสัมผัสที่ยังคงอยู่เมื่อสิ่งเร้าที่มากกระตุ้นสิ้นสุดลง ก็คือ บุคคลเกิดความรู้สึกประสาทมผัส หากเป็นสิ่งเร้าที่บุคคลสนใจหรือใส่ใจในการรับรู้แล้ว ผลของการตีความ หรือการรับรู้ นั้นจะถูกเก็บไว้ในระบบความจำระยะสั้น ซึ่งเป็นความจำช่วงระยะเวลาสั้นๆ ที่เราให้ความสนใจต่อสิ่งเร้านั้น ถ้าเราจากการทบทวน ความรู้ นั้นจะเลือนหายไป แต่หากเราได้มีการรวบรวมข้อมูลที่มีความหมายสำคัญมาเชื่อมโยงกัน ความรู้ความเข้าใจนั้นจะมีความหมายชัดเจนยิ่งขึ้น และความรู้ นี้จะถูกเก็บไว้ในความทรงจำระยะยาว ซึ่งเป็นความจำที่มีความคงทนถาวร เราสามารถดึงความรู้หรือสิ่งเร้าที่เก็บไว้ในระบบความจำระยะยาวมาใช้ได้โดยการระลึกได้(recall) และการจำได้(recognition)

ทั้งนี้ การระลึกเป็นการดึงสิ่งเร้าที่อยู่ในระบบความจำกลับมา โดยไม่มีสิ่งเร้าปรากฏให้เห็นขณะนั้น แต่การจำได้เป็นการรู้ที่ความจำโดยมีสิ่งเร้าปรากฏให้เห็นแล้ว เปรียบเทียบการรับรู้ในขณะนั้นกับการรับรู้ในอดีตว่าเหมือนกันหรือไม่ ผลของการเปรียบเทียบจะเป็นการบอกว่าบุคคลนั้นจำได้ดีหรือไม่

ทั้งความจำระยะสั้นและระยะยาวอาจถูกลืมไปได้ด้วยการมีสิ่งเร้าอื่นมาแทรกในข้อมูลที่เรากำลัง การจำทำให้เกิดการรบกวนกันขึ้น หรือความจำอาจถูกลืมไปตามกาลเวลา ถ้าหากไม่มีการทบทวน ดังนั้น การที่มีการออกอากาศสเปดโทรทัศน์ที่มีนักร้องเป็นพรินเตอร์ภายใต้โครงการจัดที่เขยอนนั้น ก็เพื่อให้เกิดการตอกย้ำให้วัยรุ่นสามารถจำนักร้อง และภาษาท่าทางของนักร้องได้

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ปะภาลี สุทธิธรรมณี(2536) ศึกษาลักษณะการใช้และปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการใช้สารเสพติดของวัยรุ่น ศึกษาเฉพาะเขต ชุมชนแออัดคลองเตย พบว่า

1.กลุ่มตัวอย่างคือ เด็กวัยรุ่น 10-21 ปี มีการใช้สารเสพติด ร้อยละ 21.9 ในขณะที่กลุ่มเพื่อนมีการใช้สารเสพติด ร้อยละ 34.2 โดยทั้งสองกลุ่มมีการใช้บุหรี่เป็นอันดับหนึ่ง รอง

ลงมาคือสารระเหย และสุรา ในขณะที่กลุ่มบิดามารดาใช้สารเสพติดมากกว่าไม่ใช้ และสารเสพติดที่บิดามารดาใช้มากที่สุด คือ สุรา รองลงมาคือบุหรี่

2.ปัจจัยในเรื่องเพศ อายุ ผลการเรียน การใช้สารเสพติดของเพื่อนและการใช้สารเสพติดของบิดามารดา จะก่อให้เกิดให้เกิดความแตกต่างในการใช้สารเสพติด โดยปรากฏว่า

2.1 เพศชายมีการใช้สารเสพติดมากกว่าเพศหญิง

2.2 กลุ่มที่มีอายุ 18-21 ปี จะมีการใช้สารเสพติดในอัตราที่สูงที่สุด ในขณะที่กลุ่มอายุน้อยที่สุดคือ 10-13 ปี มีการใช้สารเสพติดเพียงเล็กน้อย

2.3 ผู้ที่ไม่ได้เรียนหนังสือจะมีการใช้สารเสพติดมากกว่าผู้ที่เรียนในระดับปานกลางขึ้นไป

2.4 ผู้ที่มีเพื่อนใช้สารเสพติดจะมีการใช้สารเสพติดสูงกว่ากลุ่มที่มีเพื่อนไม่ใช้สารเสพติด

2.5 ผู้ที่มีบิดามารดาใช้สารเสพติดจะมีการใช้สารเสพติดสูงกว่าผู้ที่มีบิดามารดาไม่ใช้สารเสพติด

3.ระดับการใช้สารเสพติด โดยแบ่งออกเป็น 2 ระดับ คือ การใช้สารเสพติดในระดับต่ำและการใช้สารเสพติดในระดับปานกลาง พบว่า ปัจจัยด้านอายุและการใช้สารเสพติดของเพื่อนบ้านเท่านั้น ที่ก่อให้เกิดความแตกต่างในระดับการใช้สารเสพติด

4.การคบหาสมาคมกับเพื่อนที่ใช้สารเสพติดมีความสัมพันธ์เชิงปฏิฐานกับการใช้สารเสพติดของกลุ่มวัยรุ่นในคลองเตย ในขณะที่ความรู้สึกผูกพันกับบิดามารดาหรือผู้ปกครอง การยึดมั่นต่อการกระทำที่สังคมยอมรับ ความรู้สึกผูกพันต่อโรงเรียน ทัศนคติที่มีต่อตนเอง ความเชื่อในบรรทัดฐานและค่านิยม และการเกี่ยวข้องกับกิจกรรมที่สังคมยอมรับ มีความสัมพันธ์เชิงลบกับการใช้สารเสพติด

5.วิเคราะห์ถดถอยเชิงพหุ พบว่า มีเพียงตัวแปร 3 ตัว ที่มีความสัมพันธ์กับการใช้สารเสพติด คือ ตัวแปรด้านการคบหาสมาคมกับเพื่อนใช้สารเสพติด การยึดมั่นกับการกระทำที่สังคมยอมรับ และความรู้สึกผูกพันกับโรงเรียน โดยตัวแปรทั้ง 3 ตัว สามารถอธิบายค่าความแปรปรวนได้ 46.2% และเมื่อทำการวิเคราะห์ถดถอยเชิงส่วน ปรากฏว่า ตัวแปรตามที่มีความสำคัญที่สุดในการอธิบาย คือ การยึดมั่นกับการกระทำที่สังคมยอมรับ รองลงมา ได้แก่ การคบหาสมาคมกับเพื่อนที่ใช้สารเสพติด และความรู้สึกผูกพันกับโรงเรียน โดยตัวแปรทั้ง 3 ตัว สามารถอธิบายค่าความแปรปรวนของการใช้สารเสพติดได้ ร้อยละ 44.99

วรวิธา วรลักษ์ณ(2538) ศึกษาการเปิดรับข่าวสารความรู้เรื่องสิ่งเสพติดและการป้องกันสิ่งเสพติดจากสื่อมวลชนและสื่อบุคคล ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น สังกัดกระทรวง

ศึกษาธิการ ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า ในด้านการเปิดรับเนื้อหาเรื่องสิ่งเสพติด จากสื่อมวลชนนั้น นักเรียนส่วนใหญ่เปิดรับจากสื่อมวลชนทุกประเภทบ่อยพอสมควร และมีระดับความรู้ความเข้าใจพอสมควร ซึ่งประเภทเนื้อหาที่เข้าใจมากที่สุดคือ วิธีป้องกันสิ่งเสพติด รองลงมาคือ อันตรายของสิ่งเสพติด ชนิด/ประเภทของสิ่งเสพติด ลักษณะของผู้ติดสิ่งเสพติด และเข้าใจน้อยที่สุดคือ ความหายของสิ่งเสพติด ในด้านสื่อบุคคลพบว่าผู้ที่สนทนาเรื่องสิ่งเสพติดและการป้องกันสิ่งเสพติดมากที่สุดคือ ครู/อาจารย์ รองลงมาคือ มารดาและเพื่อนสนิท และผู้ที่ทำให้เข้าใจมากที่สุดคือ ครู/อาจารย์

ล้ำค่า โหธิ์กระจำ (2534) ศึกษาเรื่องการใช้ประโยชน์และความพึงพอใจจากสื่อของเด็กและเยาวชนที่มีพฤติกรรมเบี่ยงเบน พบว่า ในการตอบสนองความต้องการอย่างใดอย่างหนึ่ง เด็กมีทางเลือกอยู่หลายทาง การเลือกช่องทางของเด็กไม่ว่าจะเป็นการใช้สื่อมวลชน สื่อบุคคล หรือการทำกิจกรรมอื่นๆต่างขึ้นอยู่กับความต้องการที่แตกต่างกัน และตัวแปรด้านภูมิหลังบางประการที่เกี่ยวข้องกับพัฒนาการของเด็ก เช่น อายุและเพศ กล่าวคือ ในการผ่อนคลายความทุกข์ในการหาแนวทางการวางตัวของเด็ก สื่อบุคคลในกลุ่มปฐมภูมิ ซึ่งมีความใกล้ชิดกับเด็กมากที่สุด ได้แก่ บิดามารดา ผู้ปกครอง จะมีบทบาทกับเด็กมากเมื่อเด็กมีอายุน้อยและมีการศึกษาต่ำ แต่จะลดบทบาทลงเมื่อเด็กมีอายุมากขึ้นและมีการศึกษาสูงขึ้น หรือมายุกับที่บทบาทของเพื่อนฝูงและการพึ่งพิงตนเองเพิ่มขึ้นอย่างเห็นได้ชัด สำหรับสื่อมวลชน พบว่าบทบาทของสื่อมวลชนจะมีลักษณะเด่นชัด และคงที่มากที่สุดเมื่อเด็กมีความต้องการที่จะฆ่าเวลา

อย่างไรก็ตาม ตัวแปรด้านพัฒนาการซึ่งได้แก่ อายุและเพศของเด็กก็มีผลทำให้การใช้สื่อมวลชนของเด็กลดลงไปบ้างเมื่อเด็กมีอายุและการศึกษาสูงขึ้นถึงจุดหนึ่ง เนื่องจากความสนใจของเด็กได้เบี่ยงเบนไปสู่กลุ่มเพื่อนและการพึ่งตนเองมากกว่า

กองสารวัตรนักเรียน กรมพลศึกษา (2536) ศึกษาเรื่อง ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการใช้สารเสพติดในกลุ่มนักเรียนในกลุ่มกระทรวงศึกษาธิการ และศึกษาความคิดเห็นของนักเรียนเกี่ยวกับการเลิกใช้สารเสพติด พบว่า นักเรียนส่วนใหญ่อายุ 17 ปี มีภูมิลำเนาเดิมอยู่ในพื้นที่จังหวัดที่ทำการสัมภาษณ์ มีความรู้ที่สารเสพติดที่ให้โทษร้ายแรงที่สุด เรียงลำดับจากมากไปน้อย คือ เฮโรอีน มอร์ฟีน และสารระเหย และผู้ที่จะทำให้นักเรียนใช้สารเสพติดครั้งแรกจำแนกตามประเภทคือ นูรี แอลกอฮอล์ สารระเหย เริ่มเสพครั้งแรกเมื่อกำลังศึกษาอยู่ในระดับมัธยมศึกษาชั้นปีที่ 3 และเหล่าแห่ง ยากล่อมประสาท ยากระดุนประสาท กัญชา ผัน มอร์ฟีน LSD และเฮโรอีน เริ่มเสพครั้งแรกเมื่อกำลังศึกษาอยู่ในระดับประโยควิชาชีพ

ชั้นปีที่ 1 และแหล่งที่นักเรียนสามารถหาภาษาเสทติดได้มากที่สุดอันดับแรกคือ ร้านค้า รองลงมาคือ ร้านขายยา และเพื่อนฝูงตามลำดับ และนักเรียนมีความคิดเห็นว่าการใช้สารเสทติดประเภทบุหรี่ สุรา/เบียร์ ยาแก้ปวดแก้ไ้เป็นครั้งคราวเท่านั้นที่เป็นการกระทำที่เหมาะสม นอกเหนือจากนี้ถ้ากลุ่มคนใดเกี่ยวข้องถือว่าเป็นการกระทำที่ไม่เหมาะสม และมีความคิดเห็นว่ามันสามารถเลิกใช้สารเสทติดที่ใช้อยู่โดยการงดหรือเลิกใช้สารเสทติดนั้นไปเลย แต่เมื่อถามนักเรียนที่เคยเข้ารับการรักษาในสถานบำบัดรักษา(ร้อยละ 2.45) พบว่าเกือบทั้งหมดกลับไปเสพสารเสทติดซ้ำอีก ชนิดสารเสทติดที่เสพซ้ำคือ บุหรี่ ภัฏชา และเฮโรอีน

แนวดา ธนบัตร (2534) ศึกษาเรื่องผลของการสื่อสารรณรงค์ต่อด้านการเสพยาบ้าที่มีต่อเยาวชนในเขตกรุงเทพมหานคร พบว่ากลุ่มตัวอย่างนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนในสังกัดกรมสามัญศึกษา เขตกรุงเทพมหานคร จำนวน 400 คน จาก 20 โรงเรียน มีพฤติกรรมการเปิดรับข่าวสารโดยได้รับข่าวสารจากสื่อโทรทัศน์มากที่สุด ในขณะที่ได้รับข่าวสารจากสื่อเฉพาะกิจประเภทป้ายประกาศ จากสื่อบุคคลประเภทเพื่อน รองลงมาตามลำดับ แต่ให้ความเชื่อถือในแหล่งสารจากสื่อบุคคล โดยปิดตามารดาและจากสื่อเฉพาะกิจแผ่นพับ และกลุ่มเป้าหมายส่วนใหญ่มีระดับความรู้ปานกลาง และต้องการให้มีการเผยแพร่ข่าวสารความรู้เรื่องยาบ้าผ่านทางสื่อมวลชนให้มากกว่าปัจจุบัน

ณจิต ดีปานวงศ์ (2539) ศึกษาเรื่องอิทธิพลของอวัจนภาษาของนักเรียนบริษัทแกรมมีเอ็นเตอร์เทนเมนท์ จำกัด ต่อเยาวชน พบว่า

1.วัยรุ่นที่มีเพศ อายุ การศึกษา และรายได้รวมของครอบครัวต่างกัน มีการเปิดรับสารด้านอาการภาษาและวัตุภาษาต่างกัน

2.กิจกรรม ความสนใจ และความคิดเห็น ไม่มีความสัมพันธ์กับการเปิดรับสารด้านอาการภาษาและวัตุภาษา

3. การเปิดรับสารด้านอาการภาษาและวัตุภาษา มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับการจดจำสารด้านอาการภาษาและวัตุภาษา

4. การจดจำสารด้านอาการภาษาและวัตุภาษา มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับพฤติกรรมเลียนแบบ

ณัฐพร ทานิช(2539) ศึกษาการใช้ประโยชน์และความพึงพอใจจากการเปิดรับสื่อเกี่ยวกับนักเรียน กรณีศึกษาเรียนชั้นมัธยมศึกษาในพื้นที่กรุงเทพมหานคร พบว่า

-วัยรุ่นที่มีเพศต่างกัน มีการเปิดรับสื่อเกี่ยวกับนักร้องทางโทรทัศน์ วิทยุ หนังสือพิมพ์ นิตยสาร และการชมคอนเสิร์ตต่างกัน

-วัยรุ่นที่มีระดับการศึกษาต่างกันมีการเปิดรับสื่อเกี่ยวกับนักร้องทางวิทยุและหนังสือพิมพ์ต่างกัน ส่วนการเปิดรับสื่อเกี่ยวกับนักร้องทางโทรทัศน์และการชมคอนเสิร์ตนั้นไม่ต่างกัน

-วัยรุ่นที่มีรายได้ของครอบครัวต่างกัน มีการเปิดรับสื่อเกี่ยวกับนักร้องทางหนังสือพิมพ์ต่างกัน ส่วนการเปิดรับสื่อเกี่ยวกับนักร้องทางโทรทัศน์ วิทยุ นิตยสาร และการชมคอนเสิร์ตนั้นไม่ต่างกัน

งานวิจัยเกี่ยวกับวัยรุ่น

ประมะ สตะเวทิน (2531) ได้ทำการวิจัยเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยด้านสังคมและเศรษฐกิจ การดูโทรทัศน์และทัศนคติของวัยรุ่นในกรุงเทพมหานคร พบว่าวัยรุ่นทุกคนมีโอกาสดูโทรทัศน์ รายการที่วัยรุ่นชอบดูมากที่สุดได้แก่ ข่าว ภาพยนตร์เกมส์ต่างๆ ดนตรีและเพลง กีฬา ตามลำดับ ส่วนใหญ่ดูกับสมาชิกครอบครัว

วรรณภา จุรีรัตน์สิริกุล(2531) ชี้ให้เห็นว่าลักษณะการเลือกรับชมรายการโทรทัศน์นั้น ผู้ที่มีอายุน้อยคือเด็กหรือเยาวชนจะรับชมรายการบันเทิงมากกว่ารายการที่มีการเสนอข่าวสารความรู้ รายการบันเทิงที่เยาวชนรับชมประกอบด้วยรายการกีฬา ดนตรี และละคร

James Lull(1985) ได้ทำการศึกษาการใช้สื่อของเด็กวัยรุ่น พบว่า ในช่วงของการผ่านเข้าสู่วัยรุ่น เด็กหนุ่มสาวจำนวนมากเริ่มรู้สึกว่า สภาพแวดล้อมทางสังคมและวัฒนธรรมที่พวกเขาเกี่ยวข้องกับสัมพันธ์อยู่นั้นเป็นสิ่งที่ซ้ำซากจำเจ และเต็มไปด้วยการคาดหวังที่ไร้เหตุผล เด็กวัยรุ่นมีความต้องการที่จะเรียนรู้ประสบการณ์ที่น่าตื่นเต้นและแตกต่างไปจากวิถีชีวิตแบบเดิม พวกเขาต้องการค้นหาจุดยืนของตนเอง และสร้างโลกส่วนตัวให้กับตัวเอง การเกี่ยวข้องกับสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและการใช้สื่อของเด็กวัยรุ่นเป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงสิ่งเหล่านี้ อย่างชัดเจน เมื่อเข้าสู่วัยรุ่น เด็กหนุ่มสาวจะเริ่มลดการติดต่อกับพ่อแม่ลง ในขณะที่เพิ่มความสัมพันธ์กับเพื่อนฝูง หรือใช้เวลากับสังคมภายนอกบ้านมากขึ้น บทบาทการสังคมประภิตของครอบครัวจะลดน้อยลงกว่าวัยเด็ก เด็กหนุ่มสาวจึงต้องการความเป็นอิสระจากครอบครัวจะเปลี่ยนแปลงกิจวัตรประจำวันที่เคยทำ โดยเฉพาะอย่างยิ่งกิจวัตรที่เกี่ยวข้องกับครอบครัว การชมโทรทัศน์ซึ่งถือเป็นกิจกรรมที่น่าคนในครอบครัวมาอยู่ร่วมกัน และแบ่งปันประสบการณ์ร่วมกัน ก็จะไม่ใช่สิ่งที่น่าสนใจอีกต่อไป แต่เด็กจะหันไปหาสิ่งอื่นๆที่น่าสนใจ

กว่า เช่น กลุ่มเพื่อนและสื่ออื่นๆ อันได้แก่ วิทยุ ภาพยนตร์ รวมทั้งสื่อเกี่ยวกับดนตรีหรือเพลงต่างๆ นอกจากนั้น แทนที่เด็กวัยรุ่นจะใช้เวลาในการชมรายการโทรทัศน์ร่วมกับพ่อแม่ผู้ปกครอง เด็กจะใช้เวลาชมโทรทัศน์กับพี่น้องหรือชมเพียงคนเดียวมากกว่า

งานวิจัยของ Himmelweit , Oppenheim และ Vince(1958) กับงาน Schramm ,Lyle และ Parker(1961) ซึ่งศึกษาเปรียบเทียบการใช้เวลาในการดูโทรทัศน์ของเด็กกับการใช้สื่ออื่นๆ และกิจกรรมอื่นๆ พบว่าจะเพิ่มขึ้นเรื่อยๆอย่างคงที่ จนกระทั่งเด็กอายุถึงระดับหนึ่ง การรับชมจะลดลงพร้อมกับการเข้ามาแทนที่ของสิ่งพิมพ์และวิทยุ Himmelweit พบว่า เด็กจะต้องการรับชมในสิ่งที่ตนสามารถจะเข้าใจได้ ซึ่งได้แก่เรื่องตรงไปตรงมาไม่สลับซับซ้อน เช่น การ์ตูน เรื่องเกี่ยวกับสัตว์ หนังสือบอขย ในขณะที่วัยรุ่นต้องการจะเรียนรู้เกี่ยวกับความสัมพันธ์กับบุคคลอื่น และชีวิตแบบผู้ใหญ่ โดยวัยรุ่นจะนิยมเนื้อหาที่มีความหลากหลาย เนื้อหาที่ค่อนข้างซับซ้อน เช่นเรื่องอาชญากรรม รายการเพลง วัยรุ่นจะให้ความสนใจต่อการรับชมโทรทัศน์ค่อนข้างน้อย เพราะไม่ตรงกับความต้องการทางสังคมที่ผันแปรไป อย่างไรก็ตาม อายุก็ไม่ใช่ตัวแปรอันเดียวที่มีความสัมพันธ์กับการเลือกใช้สื่อ ตัวแปรอื่นๆ เช่น สังคม ครอบครัว ตัวบุคคล รวมทั้งความต้องการส่วนตัวที่จะได้รับความพึงพอใจก็มีความสำคัญไม่น้อย นอกจากนี้ Himmelweit ยังได้กล่าวไว้อีกว่า โทรทัศน์เป็นเครื่องช่วยฆ่าเวลาอย่างดีสำหรับเด็ก จากการศึกษาโทรทัศน์เด็กจะได้รับความรู้สึกตื่นเต้น ความรู้สึกมั่นคงปลอดภัย ความสงสัยใคร่รู้ ความรู้สึกหลุดพ้นจากโลกภายนอก และบุคลิกภาพบางอย่างจากโทรทัศน์ ซึ่งคล้ายกับข้อสรุปของSchramm ซึ่งกล่าวว่า เด็กวัยรุ่นใช้สื่อโทรทัศน์เพื่อลดความเบื่อหน่ายในชีวิต เพื่อความบันเทิง และบางส่วนเพื่อความรู้อย่างไรก็ดี ตลอดจนใช้เป็นเครื่องมือทางสังคม

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย